

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Vad ska praktiken vara bra för?

En undersökning av den studiehandledda praktikens betydelse inom
socioinomprogrammet vid Göteborgs universitet.

Socioinomprogrammet

C-uppsats

Författare:

Per Faxér

Mattias Landvik

Yasin Mahmud

Handledare:

Pål Wiig

Förord

Många personer är starkt bidragande till att denna studie kunnat genomföras. Vi tänker då bland annat på våra informanter som öppenhjärtligt har delat med sig av sina erfarenheter och kunskaper. Tack till både studenter och praktikhandledare som har hjälpt oss med detta.

Utan våra familjers stöd hade vi aldrig kommit i mål. Nu kommer allt att bli som vanligt igen och vi kan lova att vi kommer att vara mer närvarande framöver. Nästa påsk firar vi tillsammans! Taudi ralabe, supas och tack som vi säger på syrianska, kurdiska och svenska.

För att komma i kontakt med våra undersökningsgrupper har vi fått hjälp av Bodil Södergren och Ann-Sofie Åström på institutionen för socialt arbete som hjälpt oss med adresslistor till båda grupperna vilket vi är tacksamma för. Vi vill i detta sammanhang även tacka Daniel Uhnoo på samma institution för hans ovärderliga hjälp med att konstruera studiens webbenkäter.

Flera kurskamrater samt våra egna praktikhandledare har varit oss behjälpliga med synpunkter och tips som har varit mycket värdefulla. Tack till er alla. Ingen nämnd, ingen glömd.

Till sist vill vi varmt tacka vår generösa handledare Pål Wiig för hans sällsynta engagemang och kloket som hjälpt oss under hela resan. Vi kommer att sakna dig och ditt bullrande skratt!

Per Faxér, Mattias Landvik och Yasin Mahmud.
Göteborg i april, 2009

Abstract

Titel: Vad ska praktiken vara bra för? En undersökning av den studiehandledda praktikens betydelse inom socionomprogrammet vid Göteborgs universitet.

Författare: Per Faxér, Mattias Landvik och Yasin Mahmud.

Utgivning: 2009

Handledare: Pål Wiig

The purpose of our essay is to investigate the role of the practice period under supervision from a skilled practioner as a part of the student's development of knowledge. This essay's main participants are students who are studying their sixth semester during the spring 2009 at the bachelor program of social work at the University of Gothenburg and active skilled practioners during the autumn of 2008 and spring 2009. The essay has primarily a qualitative approach. Our main method is in-depth interviews towards the students and as a complement a webb-based survey towards the skilled practioners.

The results show that the practice period under supervision from skilled practioner major function is to create an integration of theory and practice to the students who undertake the practice period. The practice period give the students an insight that the education establishes a foundation to emerge from when time is due for the student to move ahead to future working life. It is hardly possible to learn everything during the course of studies at the bachelor program of social work in Gothenburg and needed sought-for competence the students can develop when they are working professionally in the field of social work. Answers from our informants show that the practice period under supervision from skilled practioner also has a socializing function for the student where they on a daily base under reflection together with the skilled practioner can be part of an organization culture. The linguistic conceptions also give the students a deeper understanding in comparison to mere theoretical studies. From our study we also conclude that there is a need for reflection concerning both performance in general and also over the use of theory. This is made possible during the practice period under supervision in a deeper sense compared to regular studies the students have accomplished earlier at the University. You cannot reduce the fact that there is a distance between academy and practical social work. Through the practice period under supervision from skilled practioner, it is possible that the student can constitute a stepping-stone between academy and the labour market of social work. The results show this through the fact that students supply the field of social work, in the best of case, with another way of looking at the practice and new theory, which may lead to reflection and transformation of knowledge on the behalf of the skilled practioner. The skilled practioner provide the student with perspectives and experience, which accompanies the student during the rest of the university studies. It is questionable if the interaction between academy and practical social work is sufficient enough. Several informants in both survey-groups point out that there is a division between the academy and practical social work and they see advantages with more ways of collaboration between both parties. Among the student informants the answers in favour towards a longer practice period varies in different directions. Some students bring forward the argument of two practice periods of varied proportion in different fields of social work, to broaden the experience. On the other hand some students sees today's practice of one semester period under supervision from a skilled practioner sufficient enough.

Among the skilled practioners a majority considers that the students should practice more. This result can possibly be related to the fact that a large amount of the skilled practioners considers today's education in Gothenburg not enough prepares the student in a sufficient manner for the coming working years. Theoretical knowledge ranks highly in both survey groups and they consider that it would not be a positive development if theoretical knowledge should be superseded at the expense of a larger proportion of supervised practice. The is also the case in both survey groups connected to the fact that the bachelor program of social work in Gothenburg is prolonged in 2010. A more important change would perhaps be to look at the educational structure where the theoretical factors more continuously takes turn with own performance among the students, where they are trained in the integration between theory and practice. There is a proposal of redesigning the third semester at the bachelor program in the near future. The intention is to take turn between theory and practice in a greater extent compared with today's third semester. In this way the students are given an opportunity to integrate theory and practice more regularly during the third semester, taking turn between social theory, practice and philosophy of science together with skilled practioners, teachers and students.

Keywords: Studiehandledd praktik, Socionomutbildning, Integrering teori och praktik, reflektion

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	1
1.1 Socionomutbildningens bakgrund	2
1.2 Socionomutbildningen i Göteborg år 2009 - Vad innefattar den?	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Förförståelse	7
1.4 Avgränsningar	7
1.5 Definition av begrepp	8
2. Metod	11
2.1 Metodval	11
2.2 Metodkritik	12
2.3 Datainsamling	13
2.3.1 Förstudie	13
2.3.2 Intervjuer med studenterna	13
2.3.3 Enkät bland praktikhandledare	14
2.4 Urval	15
2.4.1 Externt bortfall	15
2.4.2 Internt bortfall	16
2.5 Bearbetning och tolkning	17
2.6 Generaliserbarhet, reliabilitet och validitet	17
2.7 Litteratursökning	18
2.8 Etiska principer	19
3. Kunskapsläge	21
4. Teori	29
4.1 John Dewey	29
4.1.1 Learning by doing	29
4.1.2 Erfarenhet och utbildning:	30
4.2 Donalds Schöns reflekterande praktik	30
4.2.1 Reflektion över handling	31
4.2.3 Reflektion i handling	31
4.2.4 Lärande i handling	32
4.3 Polanyi genom Rolfs tolkning	32
4.3.1 Skicklighet	34
4.3.2 Know-how	34
4.3.3 Kompetens	35
4.4 Teorisammanfattning	36
5. Resultat och tolkning	38
5.1 Presentation av studiens informanter.	38
5.2 Praktikens proportion i relation till utbildningens teoretiska del: I dag och i morgon.	39
5.3 Relationen praktik och teori	44

5.4 Utveckling genom praktiken	48
5.5 Efterfrågade kunskaper för yrkesrollen	54
6. Resultatsammanfattning	62
7. Diskussion	64
8. Källförteckning	67

Bilaga 1

Bilaga 2

Bilaga 3

Bilaga 4

Bilaga 5

Bilaga 6

Bilaga 7

Inledning

I början av 2008 skrev forskaren Alf Ronnby ett debattinlägg i tidskriften Socionomen där han hävdade att dagens socionomutbildning i allt för stor grad präglas av en vetenskapsfundamentalism där den praktiska kunskapen och erfarenheten får ge vika för ett mer vetenskapligt paradig.¹ Det leder enligt Ronnby till att studenterna i för stor utsträckning fastnar i skolans tänkande och blir avskärmade från det praktiska sociala arbetet. Teoretisk kunskap har företräde framför annan kunskap Ronnby stod dock inte oemotsagd i sina ståndpunkter. I några nummer senare av Socionomen publiceras ett debattinlägg av Salonen & Dellgran där de går till skarpt angrepp mot Ronnbys tidigare debattinlägg.² Där menar de att integreringen av vetenskap och kunskap för yrket väl har integrerats i socionomutbildningen där en växande andel av lärarna på socionomutbildningarna har en allt bredare erfarenhet av såväl praktisk som teoretisk kunskap. Även om de anser att mer kan göras hävdar de även att undervisningen inte är avskärmd från yrkespraktiken då den innehåller besök av gästföreläsare, studiebesök, uppgifter med fältanknytning och med mentorer från yrkesfältet.³ Samtidigt försvaras de vetenskapliga inslagen i utbildningen med att både utbildning och yrkespraktik saknar vetenskaplig grund när det handlar om metoder och olika typer av interventioner. De ser en risk med att socialarbetare får en för svag teoretisk förankring och att det sociala arbetet i allt för stor grad kan genomsyras av standardiserade och mallbaserade tillvägagångssätt utan eftertanke. Enligt Salonen och Dellgran riskeras därmed inte bara professionens status utan även utsatta klienters levnadsvillkor.⁴ Under vår utbildning är detta något som vi själva har diskuterat studenter emellan.

När vi själva gick ut på den studiehandledda praktiken under termin fem fick vi på allvar konfronteras med verkligheten inom det sociala arbetet och detta gav oss insikten av skillnaden mellan teori och verkligheten och vilket arbete som krävs för att i bästa fall förena dessa. Kan man tolka det som det behövs en mer tydlig relation mellan teori och praktiskt socialt arbete under socionomutbildningen? Eller är det så att vi studenter trots allt behöver tränas mer i vetenskapligt tänkande för att på så vis utveckla det sociala arbetet?

¹ Ronnby, 2008, i tidskriften Socionomen 2008:1, s 40-41

² Salonen och Dellgran 2008, i tidskriften Socionomen 2008:3 s.46-49

³ Ibid, s.48.

⁴ Ibid

Under vår utbildning har det startats en filial vid Bräcke som har en tydligare koppling mellan studenterna och fältet för det sociala arbetet med återkommande samtal kring yrkesrollen, socialtjänsten i samhället osv. Detta visar på att det finns ett behov och ett intresse av ett nytänkande kring socionomprogrammets innehåll och form.

1.1 Socionomutbildningens bakgrund

Centralförbundet för socialt arbete (CSA) bildades 1903 och anses vara starten för dagens utbildningar inom socialt arbete i Sverige. Inledningsvis var CSA mer av en informell kunskapsbank och mötesplats för den tidens yrkesverksamma inom det sociala området men allteftersom anordnades kursverksamhet. 1909 fanns kursen fackmässig social utbildning vars målgrupp var de som skulle ägna sig åt bland annat bostads- och hemarbetsinspektion. 1921 startades Socialpolitiska institutet i Stockholm som omfattade två terminer praktiskt socialt arbete. Fokus i utbildningen låg på socialpolitik, social- och yrkeshygien men även kommunal utbildning och forskning i allmänhet. Mötet mellan teori och praktik var från början centralt och lärarna skulle ha både vetenskaplig kompetens samt praktisk erfarenhet av socialt arbete. Ytterligare ett syfte med socialpolitiska institutet var att möjliggöra för personer utan studentexamen tillträde till formell högre utbildning⁵

1944 startades den första socionomutbildningen i Göteborg och fick flera efterföljare under de närmsta 30 åren. 1964 blev socialinstitutet socialhögskolor och detta innebar en fördjupning inom det vetenskapliga området och en förstärkning av lärarorganisationen. 1977 införlivades socialhögskolorna organisatoriskt med övriga utbildningar på sina orter vilket fick till följd att ämnet socialt arbete fick akademisk status och fyra professorer inrättades. Under hela socionomutbildningens historia har de praktikhandledda momenten varit väsentliga inslag. I mitten av 1970-talet utreddes socionomutbildningen i SLU-rapporten och slutsatsen i denna utredning var att praktiken är viktig för att ytterligare integrera teori och praktik inom det sociala arbetet. Då var praktikperioden generellt två terminer.⁶ I dag är det bara den interkulturella socionomutbildningen i Östersund som har kvar detta upplägg. Det vanligaste alternativet i dag år 2009 är en termins praktik samt ca tio veckor fältförelagda studier.⁷

⁵ Brunnberg, 2007, s. 11-13.

⁶ Högskoleverket (2000:6 R), s. 27-30

⁷ Bilaga i Karlsson, 2008

Socionomutbildningen har varit ifrågasatt i olika utredningar. 1995 kritiserade Socialtjänstkommittén socionomutbildningen för bristfälliga förberedelser inför arbete inom socialtjänsten.⁸ Det slogs fast att socionomutbildningen ska vara en generalistutbildning med både yrkes- och forskningsförberedande inslag.

Under 1999 genomförde Dellgran/Höjer en studie av studenternas C-uppsatser och vilken förändring som skett under åren 1977/1987/1999. Deras slutsats var att C-uppsatserna genomgått en påtaglig akademisering och de kunde se en viss ökning av inomdisciplinära och internationella referenser. Högskoleverket har också kritiserat utbildningen för att i för låg grad förbereda studenterna inför yrkeslivet samt även ibland den vetenskapliga nivån.⁹

Erfarenheten från utbildningar jämförbara med socionomutbildningen visar att anspråken på att vara såväl forskningsförberedande som yrkesförberedande inte sällan visar sig vara svåra mål att nå. Högskoleverkets granskningar visar att denna dubbla målsättning för socionomutbildningens leder till en ständig balansgång där tyngdpunkten ibland ligger på forskningssidan och ibland mer avspeglar fältets behov.

Dock menar man från utredarnas håll att detta kanske är en ofrånkomlig del av socionomutbildningen som det krävs en medvetenhet kring och att man kontinuerligt diskuterar den på lärosätena.¹⁰

Socionomutbildningens ambition att löpande integrera teori och praktiken har kritiserats av högskoleverket och det har påtalats att man undvikit från lärosätena att använda sig av studenternas egna praktikerfarenheter.¹¹ År 2003 granskades återigen socionomprogrammen med avseende på denna fråga och slutsatsen var att;

De enskilda institutionerna har svårt att finna former för att låta de respektive utbildningsmomenten berika varandra. Socionomprogrammen är därför en utbildning som i mångt och mycket består av två ”parallella spår”. Detta är en svag punkt för en professionsutbildning.¹²

⁸ SOU1995:58

⁹ Högskoleverket (2000:6 R), s. 27-30

¹⁰ Ibid s. 77

¹¹ Ibid, s 22

¹² Högskoleverket (2003:16 R), s. 58

Som förklaring till situationen anges resursbrist och att utvecklingsarbete kräver tid.

1999 genomförde Högskoleverket en enkätstudie (svarsfrekvens 73 % av 326) bland socionomer i Sverige som varit yrkesverksamma två år efter examen 1997. Frågorna i enkäten berörde hur nöjda de var med utbildningen. Den fråga som fick enskilt mest svar var den kring hur de såg på sin praktikperiod där 9 av 10 svarade att den var bra eller mycket bra. Däremot var många i enkäten kritiska till kopplingen mellan de teoretiska och praktiskt yrkesförberedande momenten i sin utbildning och att den inte hade gett dem tillräckligt goda kunskaper kring hur man som socionom ska klara av de olika praktiska aspekterna av professionsutövningen¹³

Socionomutbildningen har på senare år präglats av expansion och idag har 16 lärosäten examensrättigheter i Sverige. Sedan hösten 2007 har socionomutbildningen påverkats av Bologna processen vars syfte är att skapa enhetliga utbildningsprogram, öka samordningen och kvalitén mellan olika utbildningsprogram inom Europa.¹⁴

Bologna kopplat till utbildningsområdet handlar om tre övergripande mål för att skapa ett europeiskt område för högre utbildning. Dessa är att främja rörlighet, öka anställningsbarheten samt stärka Europas konkurrenskraft/attraktionskraft som utbildningskontinent. För Sveriges del har det inneburit en anpassning till en ny utbildnings och examensstruktur med tre nivåer. Grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå.¹⁵

Vi har tagit del av ett opublicerat arbetsmaterial med förslag på hur termin tre på socionomprogrammet i Göteborg skulle kunna förändras. Grundtanken i detta förslag är att studenterna skall ges en avsevärt tydligare träning i förståelsen, jämfört med i dag, kring hur vetenskapliga metoder och teoribildning på ett tydligare sätt kan förenas med det sociala arbetets praktik.¹⁶ Om detta förslag skulle realiseras skulle termin tre komma att bestå av två kurser om vardera 15 högskolepoäng. I dessa kurser kombineras träning i vetenskapligt tänkande och social teorianvändning med fältförlagda studier i en större grad än vad fallet är i dag. Bland annat är förslaget att de fältförlagda studierna förlängs till fyra veckor som kontinuerligt varvas med undervisning. Man ska som student tränas i sin förmåga att förstå

¹³ Högskoleverket (2000:6 R) s. 33

¹⁴ Se bilaga 2 i Karlsson, 2008.

¹⁵ Karlsson, 2008, s. 4.

¹⁶ Wiig, 2009a (Opublicerat arbetsmaterial med förslag på en förändring av termin tre på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet).

nyttan av både teori och praktiskt socialt arbete och problematisera detta till yrkesrollen. Detta kan jämföras med dagens utbildning där termin tre består av en inledande metodkurs som sedan följs av ett vetenskapligt arbete baserat på två veckors fältförlagda studier. Dessa delar är i dag mer isolerade från varandra.

1.2 Socionomutbildningen i Göteborg år 2009 - Vad innefattar den?

I Göteborgs universitets programförklaring för socionomutbildningen framgår att:

Utbildningen är en generalistutbildning och ger professionell kompetens för socialt arbete. För att tillgodose såväl de studerandes som samhällets krav på nya kunskapskonstellationer inom den sociala sektorn eftersträvas flexibilitet genom att valfria fokuseringskurser och kurser i professionellt socialt arbete erbjuds.

Utbildningen är tvärvetenskaplig och är forskningsförberedande. Den bygger på ämnet socialt arbete och på kunskaper från andra ämnen som har relevans för det sociala yrkesområdet. Utbildningen präglas av en integration av teoretiska och praktiska kunskaper och flera av de teoretiska kurserna innehåller fältanknytning eller fältförlagda studier. Det ska finnas samband mellan pedagogiken och olika arbetssätt i den kommande yrkesrollen. De yrkesförberedande momenten i undervisningen ska så långt det är möjligt ha en strukturlikhet med det praktiska sociala arbetet. Personlig och professionell utveckling (PPU) bör under hela utbildningen stå i fokus och studiernas ska möjliggöra en återkommande reflektion och diskussion kring egna värderingar, attityder i relation till yrkesetiska överväganden och den framtida yrkesrollen.¹⁷

Det är med andra ord mycket som den examinerade socionomen ska bearbeta och i bästa fall integrera på ett bra sätt under utbildningen. Som student skall du integrera det sociala arbetets teori och praktik men även löpande under utbildningen införliva en förhållningssätt till den framtida yrkesrollen. Vi ser själva att detta är en balansgång på en ibland ganska slak lina som kräver bra struktur på undervisningen och engagemang från studenten för att detta skall kunna förverkligas.

Hösten 2006 startade ett samarbete mellan Göteborgs universitet, Göteborgs Stad Biskopsgården och Bräcke Diakoni kring en fördjupad yrkesmässig socionomutbildning.

¹⁷ www.gu.se

Denna socionomutbildning följer kursplanen för socionomutbildningen vid Göteborgs universitet men har sin bas i stadsdelen Biskopsgården och huvuddelen av undervisningen förlagd vid Bräcke Diakoni på Hisingen. Studenterna ska ges möjlighet att integrera teori och praktik genom fältförlagda studier, samarbeta med socialarbetare på fältet och kontinuerligt arbeta med autentiska fallbeskrivningar i studier och genom mentorer från stadsdelsförvaltningen Biskopsgården och Bräcke Diakoni. Grunden för utbildningen beskrivs som fältbaserad pedagogik med både teoretisk reflektion och praktiska erfarenheter som ska träna studenterna till självständig kunskapsutveckling och att hantera och lösa frågor inom socialt arbete. Mentorernas uppgift är att vägleda och handleda studenten mot en professionell yrkeskompetens och anställningsbarhet.¹⁸

1.2 Syfte och frågeställningar

I den bakgrund som ovan har presenterats framkommer att det finns många olika åsikter om socionomprogrammets utformning. Vi har själva konstaterat att den studiehandledda praktiken gav oss insikten att det finns en diskrepans mellan akademi och det sociala arbetets yrkespraktik. I vår studie vill vi därför undersöka och belysa den studiehandledda praktikens roll som en del i socionomstudenternas kunskapsutveckling. Detta är studiens huvudsakliga syfte. Studiens aktörer omfattar studenter på 6:e terminen vid socionomprogrammet i Göteborg och verksamma praktikhandledare hösten 2008 samt våren 2009.

Studiens centrala frågeställningar är;

- Vilken funktion fyller den studiehandledda praktiken i dagens socionomutbildning i Göteborg?
- På vilket sätt kan den studiehandledda praktiken leda till integrering mellan teori och praktik?
- Hur ser studiens aktörer på den studiehandledda praktikens proportioner i dagens och i en framtida socionomutbildning?

¹⁸ Fältförlagd socionomutbildning 140 p (Broschyr), 2006

1.3 Förförståelse

Widerberg betonar vikten av att man i en vetenskaplig studie öppet redovisar sin förförståelse för att andra ska kunna tolka och begripa innehållet.¹⁹ Förförståelsen genomsyrar i hög grad studiens form och innehåll.

Som vi skriver i inledningen har vi diskuterat den studiehandledda praktiken åtskilliga gånger under utbildningens gång och då både i vår grupp men även med andra studenter, lärare och praktikhandledare. Nu börjar vi närma oss examen och känner själva att den studiehandledda praktiken har varit ett viktigt moment som en yrkesförberedande del i vår utbildning. Denna inställning präglar med stor säkerhet studien i stora delar. Vi går in i den med vårt perspektiv och ett annat perspektiv kunde ha skapat ett annat meningsskapande och andra kategoriseringar i bearbetningen av empirin.²⁰ Samtidigt tror vi inte att en fullständig objektivitet är möjlig att uppnå när det gäller forskning rörande mänskliga fenomen. Vidare arbetar vi alla tre parallellt med studierna inom socialtjänsten och stöter ofta på kommentarer från kollegor att utbildningsvärlden inte alltid harmonierar med det sociala arbetets yrkespraktik. Dessa åsikter påverkar givetvis även oss direkt och indirekt.

Då vi, alla tre, tillhör de något äldre på socionomutbildningen har vi genom vår arbetslivserfarenhet själva en uppfattning om hur själva *görandet* i praktisk arbete många gånger leder till insikter som inte alltid kan inhämtas från den blotta teorin. Å andra sidan har samma erfarenhet lärt oss att det är svårt att förstå fenomen utan teoretisk förankring. En av oss har dessutom växt upp i en kultur där många mycket tidigt i livet går ut i förvärvsarbetet där det inte alltid är ett krav på teoretisk utbildning i botten. Här blir autodidaktlärandet framträdande, vilket vi har diskuterat sinsemellan.

1.4 Avgränsningar

Under inläsning av litteratur har vi sett att frågan kring att kombinera teori och praktik sedan socionomutbildningens tillkomst har varit ett återkommande spørsmål. Inledningsvis var vi därför intresserade av att tillägna oss kunskap om hur socionomprogrammet som generalistutbildning skapar förberedelse för yrkeslivet. Detta ser vi inrymmer många aspekter såsom utbildningens upplägg med olika valbara kurser, utbildningsmoment kopplade till det praktiska fältet och proportionerna mellan teori och praktik under studietiden. Här kan vi som

¹⁹ Widerberg, 2006, s. 26.

²⁰ Kvale, 1997, s. 174.

exempel nämna de fältförlagda veckor som föregick B-uppsatsen, gästföreläsare från yrkesverksamheter, det obligatoriska momentet personlig professionell utveckling och fallstudier i form av grupparbeten etc. Den studiehandledda praktiken är dock tidsmässigt den längsta period som studenten har möjlighet att praktiskt pröva sina teoretiska kunskaper med möjligheter till egen reflektion och handledning från sin praktikhandledare. Vi har i denna studie valt att fokusera på den handledda studiepraktikens betydelse för inlärningsprocessen som en del eller som komplement till andra moment som förbereder socionomstudenten inför det kommande yrkeslivet. Att göra en total utvärdering av socionomprogrammet som yrkesförberedande utbildning ser vi inte att det inom tidsramen för en c-uppsats låter sig göras. Vi är medvetna om att det finns många olika aktörer kring socionomprogrammet med olika uppfattningar kring var utbildningens tyngdpunkt skall ligga. Här har vi också gjort ett val om vilka informanter som i första hand skall komma till tals. I denna studie ligger fokus på studenternas uppfattningar om praktikens betydelse men vi genomför en datatriangulering²¹ genom att komplettera studenternas utsagor genom enkätintervjuer med praktikhandledare. Vår ursprungliga tanke var även att involvera lärare i studien men detta visade sig av tidsmässiga skäl vara svårt att uppnå.

1.5 Definition av begrepp

Reflektion

Reflektion kommer från latinets reflectare och är sammansatt av re och flectare. Verbet flectare betyder vända eller böja och re står för bakåt, tillbaka. Ordet användes inledningsvis kring hur ljus reflekteras i vatten eller i en spegel. Överfört till människan står reflektion för en återkommande kunskapsprocess där man själv är ansvarig för att denna process skapas. I begreppet ligger också att hantera, skapa mening i svårtolkade situationer.²² I svenska akademiens ordlista läggs i ordet återkastning, eftersinnande tanke.²³

Handledning

En generell syn på handledning inom socialt arbete är att stödja praktikerns professionella utveckling, göra arbetet effektivt, ändamålsenligt och att det utförs på ett sätt som lyhört tar itu med servicebrukarens behov.²⁴

²¹ Larsson, 2005. s. 34.

²² Grönlund, Lindqvist, Khosaba & Olbers-Croall, 2007, s 26.

²³ Svenska akademiens ordlista, 1981.

²⁴ Trevithick, 2008, s. 3.

Killén Heap menar att det är under handledningssamtalen och när man som praktikant förbereder sig för dessa som integreringen mellan teori och praktik sker.²⁵ Vidare menar Killén Heap att handledning;

Är en utbildningsprocess som bidrar till att praktikanten lär sig det sociala arbetets metodik, baskunskaper och yrkesprinciper och utvecklar en yrkesidentitet. Den äger rum i nära, kontinuerlig kontakt med en erfaren socialarbetare, där det ingår att förmedla relevanta kunskaper, stimulera systematiskt tänkande och klarlägga de känslor och attityder som uppgifterna inom det sociala arbetet kräver.²⁶

Studiehandleddd praktik:

Praktiken omfattar olika verksamhetsområden inom det sociala arbetet. Den studerande skall inhämta sådana kunskaper om praktikplatsen som är nödvändiga för att beskriva och relatera den till organisation, mål, funktion och arbetssätt. Den studerande skall tränas i samarbete och samverkan med blivande kollegor och andra samverkanspartner, självständigt genomföra egna arbetsuppgifter, den studerande under handledning vidareutveckla sin förmåga till analys och handling i det sociala arbetet generellt utifrån etiska överväganden. Den studerande ges möjlighet att bearbeta egna reaktioner och upplevelser i olika praktiksituationer. Vidare ges studenten möjlighet att utveckla en medvetenhet om egna värderingar, attityder, känslor och reaktioner och dessas betydelse för relationen med den enskilde eller grupper i det sociala arbetet.²⁷

Killén Heap menar att målen för praktiken är att utveckla förmågan att iaktta och förstå sociala problem och processer, utveckla problemlösande färdigheter och yrkesidentiteten. Det sista målet är en process som endast i bästa fall inleds under praktikperioden.²⁸

Bernler & Johnsson menar att målen för praktiken kan sammanfattas i att ge en erfarenhetsbas, att den studerande påbörjar utvecklingen av en yrkesidentitet, att praktiken ska

²⁵ Killén Heap, 1979, s.24.

²⁶ Killén Heap, 1979, s. 9-10.

²⁷ www.gu.se

²⁸ Killén Heap 1979, s. 14.

hjälpa studenten till en reflekterad yrkesutövning och slutligen att ge insikt om processer i det sociala arbetet. Det finns ett förhållande mellan de fyra olika delmålen där de senare förutsätter de förra.²⁹

Integrering av teori och praktik:

I att integrera teori och praktik lägger Johansson ”att tillägna sig kompetensen, att förstå och förklara erfarna fenomen och skeenden med hjälp av teorier, begrepp och tankemodeller samt att tillämpa teorier för att förstå, förklara och förutsäga fenomen och skeenden i socialt arbete mot bakgrund av detta.”³⁰ I uppsatsen väljer vi att använda integrera utifrån denna definition.

²⁹ Bernler & Johansson, s. 27-32

³⁰ Johansson, 2004, s. 25.

2. Metod

I detta kapitel beskriver vi de olika arbetsstegen i studien. Vi motiverar den valda metoden och diskuterar dess för och nackdelar. Vidare presenteras urvalet av informanter och informanter, hur vi har praktiskt har gått till väga för att samla empiri och bearbetningen av denna. Vi vill även här redogöra för hur vi har sökt relevant litteratur samt för studiens etiska utgångspunkter och hur dessa har präglat arbetet. Kapitlet avslutas med en diskussion om hur tillförlitlighetsbegreppen validitet, reliabilitet och generaliserbarhet hanteras i studien och det svarsbortfall som uppstått i webbenkäterna.

2.1 Metodval

Vi använder oss i vår C-uppsats av en metod som både har kvalitativa och kvantitativa inslag. Vi presenterar i vissa fall kvalitativa resultat i kvantifierad form och vice versa. Larsson menar att det inte finns några absoluta skillnader mellan kvalitativ och kvantitativ metod utan att det handlar om att man som forskare väljer att fokusera mer på kvalitativ respektive kvantitativ empiri.³¹

Vår studie är en undersökning där det är svarspersonerna själva som står i centrum. Vi beskriver deras tankar kring den studiehandledda praktikens roll som en del i socionomstudenternas kunskapsutveckling och jämför deras utsagor med teori och tidigare forskning. Vi har använt oss av samtalsintervjuundersökning och surveyundersökning. I vår samtalsintervjuundersökning är målet att kartlägga informanternas uppfattningar och att mer på djupet försöka förstå hur de tänker kring den studiehandledda praktiken på socionomprogrammet i Göteborg.

I surveyundersökningen bland praktikhandledarna är vårt mål att finna andra perspektiv på den studiehandledda praktikens roll och betydelse som ett komplement, men även att jämföra dessa med studenternas utsagor. Fokusgrupp som metod hade kunnat vara en möjlig väg för vår undersökning då vi genom detta hade kunnat få igång ett samtal mellan gruppmedlemmarna kring våra frågeställningar och i bästa fall då fått en bredare genomlysning och hur de tänker tillsammans kring ämnet jämfört med samtalsintervjuformen i enskild form.³² Vi avfärdade dock denna metod då vi ansåg att det fanns en risk med att det skulle bli för tidskrävande och att vi inte skulle finna tillräckligt många informanter för fokusgruppsförandet.

³¹ Larsson, 2008, s. 124-125.

³² Esaiassonl, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2003, s.346.

2.2 Metodkritik

Svenning varnar för att personliga intervjuer kan ge den så kallade *intervjuareffekten*.³³ Det innebär en risk att informanterna påverkas av intervjuarnas närvaro. Det kan handla om faktorer som intervjuarnas minspel och kroppshållning samt att informanterna svarar på ett sätt som de upplever att intervjuarna är ute efter. Detta är ett problem i kvalitativ forskning man måste vara medveten om.

Under intervjuerna försökte vi ha en medvetenhet om intervjuareffekten. Det handlar här om att undvika ej önskade effekter såsom uttal, kroppsspråk och selektivt lyssnande under intervjun och i samspelet mellan intervjuare och respondent. Det kan också handla om att respondenten anpassar sina svar efter vad hon eller han upplever förväntas i situationen. Den sistnämnda effekten är dock svår att göra något åt mer än att försöka skapa en atmosfär under intervjun som är avslappnad och trygg. Dock spelar faktorer som ålder, kön, etnicitet hos intervjuaren in under en intervju jämfört med om respondenten skriver ner sina svar i en enkät³⁴.

Kvale menar att det är viktigt att fundera över syftet med sin forskning och att problematisera utgångspunkten kring hur man uppfattar, når kunskap och ser på världen i allmänhet.³⁵ Vi vill genom vår studie exemplifiera och beskriva hur våra informanter ser på den studiehandledda praktikens betydelse för studenternas kunskapsutveckling. Det handlar således om att söka och beskriva våra informanters subjektiva upplevelser.

Att använda webbenkäter som vi har gjort har även det sina problem. Informanter kan känna en osäkerhet inför att fylla i enkäter via datorn. De har inte heller möjlighet att få ett förtydligande om frågan upplevs som svårtydd. Detta är alltid ett problem, även vid traditionella postenkäter.

³³ Svenning, 2003 s. 120.

³⁴ Esaiasson et al, 2003, s. 262.

³⁵ Kvale, 1997, s.256-258

2.3 Datainsamling

Vi kommer i detta avsnitt beskriva hur vi har gått tillväga för att inhämta empirin. Vi har använt oss av datatriangulering där vi samlar in empiri från flera olika håll.³⁶

2.3.1 Förstudie

Studiens huvudsakliga målgrupp är studenter. För att nå dessa startade undersökningen med att vi konstruerade en webbenkät genom ett företag som institutionen för socialt arbete har avtal med. I enkäten sökte vi kvantifierbara uppfattningar kring bland annat den studiehandledda praktikens proportion idag och imorgon, hur relationen av praktik och teori upplevs samt hur studenterna upplever att praktiken bidrar till ett yrkeskunnande för framtiden. I förstudien var frågorna av allmän karaktär knutna till syftet för vår uppsats men det huvudsakliga målet var att finna informanter till en djupintervju. Vidare var målsättningen att försöka finna mönster i svaren för studiens kommande delar.

Enkäten testades innan utskick på några studenter på sjunde terminen, vilka gav synpunkter på vissa oklarheter i frågorna. Efter korrigeringar bedömde vi att enkäten var färdig för att skickas iväg.³⁷ Genom institutionen för socialt arbets administration fick vi tillgång till en distributionslista med studentmail-adresser till alla som läser på sjätte terminen våren 2009. Här ingick studenter såväl på den fältförlagda Bräckeinriktningen såväl som studenter på den traditionella socionomutbildningen på Sprängkullsgatan. En missivbrev³⁸ där studiens syfte förklarades skickades genom e-post till alla studenter i vår populationsgrupp.³⁹ Missivbrevet innehöll en länk till webbenkäten där studenterna kunde skriva in sina svar och sedan posta dem till oss på elektroniskt väg.

Förstudien gav oss sex intresseanmälningar varför vi alltså genomförde sex personliga intervjuer.

2.3.2 Intervjuer med studenterna

Fem av intervjuerna hölls i bokade grupprum på institutionen för socialt arbete i Göteborg. Den sjätte intervjun utfördes i ett grupprum på en annan orts högskolebibliotek då respondenten inte hade möjlighet att komma till Göteborg. I samband med intervjuerna gick vi tillsammans med informanterna igenom de forskningsetiska krav som studien tar till fasta

³⁶ Larsson, 2005, s.34.

³⁷ Se bilaga 2

³⁸ Trost, 2001, s. 44 förklarar att missivbrev betyder sändebrev efter franskans lettre missive och medföljer enkäten med information om undersökningen.

³⁹ Se bilaga 1

på och vi fick därefter deras muntliga samtycke till att delta i undersökningen. Intervjuerna genomfördes utifrån en strukturerad intervjuguide.⁴⁰ Det innebär att vi hade frågor som var i förväg formulerade. Syftet med detta förfarande är att respondenten ska besvara frågorna i turordning och där frågorna har samma ordalydelse för att därigenom reducera antalet felkällor kopplat till hur man genomför intervjun.⁴¹ Vi spelade med informanternas samtycke in intervjuerna både på kassettband och mp3-spelare. Att vi hade en dubbel teknisk backup var vi tacksamma för då kassettbandet gick sönder vid ett tillfälle i samband med transkribering. Vi eftersträvade att vara två personer som närvarade vid intervjuerna vilket också blev fallet vid de fyra första intervjuerna. En av oss ställde frågorna och den andra hade som uppgift att i slutet på intervjun ställa uppföljningsfrågor om det var något som hade missats eller behövde förtydligas. De två sista intervjuerna var inplanerade samma dag vid olika klockslag men då informanterna hörde av sig och hade önskemål om att bli intervjuade samtidigt delade vi upp oss där en person höll i ena intervjun och två personer den andra. På nytt drabbades vi här av tekniska problem där slutdelen på en av intervjuerna inte kom med på MP 3-spelaren. Vi hade här tur att vår respondent erbjöd sig att i efterhand kommentera de frågor som inte blev inspelade.

Vi är medvetna om studiens reliabilitet blir något naggat i kanten genom att intervjuerna inte genomfördes på exakt samma sätt och kanske till och med av samma person. Samtidigt var vi noggranna med att frågorna i den strukturerade intervjuguiden ställdes på likartat sätt av alla intervjuare. Vi ser också på uppsatsarbetet som ett lagarbete där vi alla ville dra ett strå till stacken vilket fick vägas mot eventuella reliabilitetsbrister.

Tidsmässigt tog intervjuerna mellan 45-60 minuter. Vi hade haft farhågor om att våra informanter skulle vara stressade på grund av sitt eget uppsatsarbete men med facit i hand upplevde vi intervjupersonerna som mycket avspända med genomtänkta svar.

2.3.3 Enkät bland praktikhandledare

När det gäller datainsamling från praktikhandledarna konstruerade vi även här en webbenkät. Frågorna var konstruerade utifrån de teorival vi gjort, från litteraturstudierna samt studiens syfte och frågeställningar. Även här utfördes ett pilottest på enkäten där de handledare vi själva haft under vår egen praktik fick svara på frågorna och kommentera dessa. Våra handledare kommenterade några oklarheter i frågorna vilket vi korrigerade för att sedan skicka ut ett missivbrev med information om studien.⁴² Vi fick vi hjälp av institutionens

⁴⁰ Se bilaga 4.

⁴¹ Larsson, 2005, s. 105.

⁴² Se bilaga 5.

administration med e-postadresser till alla som var praktikhandledare under våren 2008 samt våren 2009. På samma sätt som i förstudien innehöll missivbrevet till praktikhandledarna en klickbar länk till enkäten. I samband med utskicket av missivbrevet fick vi vändande mail från två praktikhandledare som påtalade att de inte kunde nå enkäten genom att klicka på länken. Genom mailutbyte med dem kom vi fram till att deras organisations IT-system inte medgav att klicka på länkar till externa sidor. Istället skickade vi en traditionell postenkät till dem varav vi fick tillbaka en.

2.4 Urval

Vi är i undersökningen intresserade av studenter uppfattning om den studiehandledda praktikens betydelse för socionomstudenters kunskapsutveckling. Ett givet kriterium för urvalet enligt oss är då att tala med studenter som har erfarenhet av studiehandledd praktik. Vi hade därför att välja på studenter på socionomprogrammets 6: e eller 7: e termin då det endast är de som har erfarenhet av studiehandledd praktik. Vi bedömde att det inte var lämpligt att söka informanter på den 7: e terminen då vi själva befinner oss där och med stor sannolikhet på ett eller annat sätt känner dem som vi skulle intervjua. Förstudiens enkät var därför riktad till studenter på socionomprogrammets 6: e terminen vid Göteborgs universitet som kontaktades via mail.

Som ett viktigt komplement till studenternas uppfattning ville vi även rikta in oss mot praktikhandledare. Vi bestämde oss för att kontakta alla som var praktikhandledare för studenter från socionomprogrammet i Göteborg under hösten 2008 samt våren 2009.

2.4.1 Externt bortfall

Förstudiens population bestod av 138 studenter. En vecka efter det första utskicket skickade vi ett mail som påminnelse. Trots påminnelsen var det inte mer än sammanlagt 46 stycken studenter som besvarade webbenkäten. Således en mycket låg svarsfrekvens, 33,33 %. Vi tror att den låga svarsfrekvensen delvis har att göra med att många studenter helt enkelt inte använder sig av sin studentmailadress regelbundet. Många har andra e-postadresser som vi helt enkelt inte haft tillgång till. En annan tänkbar förklaring kan vara att förstudiens population i samband med webbenkäten själva var upptagna med sin egen C-uppsats eftersom denna, vårterminen 2009, skrivs även av studenter på 6: e terminen.

Efter att vi hade plockat bort en person som en av oss haft som praktikhandledare och som dessutom hade varit oss behjälpliga i pilottestet av enkäten, bestod populationen praktikhandledare av 182 personer. Även här skickades en påminnelse ut efter en vecka. Svarefrekvensen blev på nytt låg. Totalt besvarade 64 praktikhandledare webbenkäten vilket innebär en svarsfrekvens på 35 %. Vi antar att tempot på många arbetsplatser är högt och att tiden för att besvara en enkät med många öppna svarsalternativ således inte prioriteras.

Vi antar att det i båda grupperna kan ha funnits en viss skepsis mot att besvara en enkät via mail. Det är en relativt ny undersökningsform där anonymiteten förmodligen inte upplevs lika skyddad i jämförelse med en traditionell postenkät som skickas tillbaka anonymt. Våra egna erfarenheter ger oss även en bild av den stora mängden enkätutskick som kommer via e-post. Speciellt nu, när två årskullar samtidigt skriver sina uppsatser inser vi att vår enkät inte är den enda som har skickats ut vilket skulle kunna påverka viljan att besvara ännu en enkät i negativ riktning.

Då vi inte vet så mycket om populationerna finner vi att det är svårt att sja om bortfallets betydelse för studiens resultat. Om fallet skulle vara att ämnet helt enkelt inte bedöms som intressant för de tillfrågade kan vi tycka att det är synd då även personer som inte omedelbart berörs av studiens syfte skulle ha kunnat tillföra studien värdefulla synpunkter.

2.4.2 Internt bortfall

Det interna bortfallet avser frågor som informanterna i enkäterna har missat att fylla i. Här ser vi en fördel med webbenkäten jämfört med traditionella postenkäter då webb-programmet har en inställningsfunktion där det går att styra så att en viss fråga inte kan förbises. När respondenten är klar med enkäten och trycker på sändknappen kommer det automatiskt en påminnelse om någon obligatorisk fråga är obesvarad. Vi använde oss av denna funktion i båda enkäterna på frågor som hade fasta svarsalternativ. Dock valde vi i båda enkäterna att frågor som byggde på ett motiverande svar på föregående fråga inte skulle vara obligatoriska. Detta för att frågan till exempel kunde förutsätta att respondenten hade svarat ja alternativt nej på föregående fråga och på grund av sitt svar inte berördes av nästkommande fråga. De informanterna som avsågs besvara de icke obligatoriska frågorna gjorde dock detta till fullo varav det interna bortfallet blev 0 %.

2.5 Bearbetning och tolkning

Kontinuerligt efter varje intervju med studenterna transkriberade vi intervjuerna i sin helhet. Detta arbete delade vi upp men vi läste tillsammans igenom samtliga intervjuer och diskuterade dessa. Vi har därefter använt av oss den metod som Kvale kallar meningskategorisering.⁴³ Det innebär att svaren har grupperats in efter olika teman som framträtt under genomläsning av transkriberingarna. Kategorier kan bildas i förväg men kan likväl framträda under bearbetning, så kallad ad hoc-kategorisering.⁴⁴ Ibland härleds de ur teorier, från vardagsspråket eller från intervjupersonernas eget språkbruk.⁴⁵ I vårt fall har kategorierna i huvudsak framträtt i ljuset av intervjupersonernas berättelser. Nästa steg blev att ta fram essensen ur de svar vi kategoriserat genom meningskoncentrering. Eftersom informanternas svar inte sällan var långa och välutvecklade har vi strävat efter att korta ner dessa och ge dem mer precisare innehåll.⁴⁶ Varje respondent har sedan fått möjlighet att kommentera bearbetningen av deras svar innan analysen påbörjades. Inte minst av etiska skäl har vi sett det som vägledande men även för att säkerhetsställa att svar inte av oss tolkas på ett felaktigt sätt. För att ge läsaren av studien en klarare bild av vad informanterna har sagt väljer vi att i resultatdelen att vid valda tillfällen citera informanterna utsagor.

Då enkäten till praktikhandledarna mestadels bestod av öppna frågor har vi här gått till väga på samma sätt som i bearbetning av i studentintervjuerna med undantaget att vi givetvis inte har haft möjlighet att få dessa informanternas synpunkter på vår bearbetning.

2.6 Generaliserbarhet, reliabilitet och validitet

Varje vetenskaplig undersökning behöver innehålla en diskussion kring begreppen generaliserbarhet, reliabilitet och validitet. Med generaliserbarhet avses att resultaten ska kunna gälla för andra personer än de som medverkar i studien.⁴⁷ I både förstudie- och praktikhandledarens enkäten är svarsfrekvensen väldigt låg varför vi inser att generaliserbarheten i vår studie är låg. Vårt syfte med studien är dock i första hand att genom djupintervjuerna vi genomförde med våra sex informanter belysa hur de ser på den studiehandledda praktiken som läroprocess. En viktig utgångspunkt med en kvalitativ studie är även att möjligheten till

⁴³ Kvale, 1997, s. 174.

⁴⁴ Ibid,

⁴⁵ Ibid

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Ibid

generalisering är begränsad.⁴⁸ Därför menar vi att exemplifieringar ur verkligheten bättre kan ge oss svar på våra frågeställningar i jämförelse med en mer generaliserbar studie.

Svenning beskriver reliabilitet som att en studies resultat ska vara tillförlitliga.⁴⁹ Man ska kunna lita på att studiens mätningar är gjorda på ett korrekt sätt.⁵⁰ Flera ska kunna utföra samma undersökning utan att slumpen avgör svaren. Ett exempel kan vara att man gör intervjuerna så lika varandra som möjligt. Vi har inte genomfört våra intervjuer på exakt samma vis då vi turades om att intervjua men i och med att intervjuguiden var strukturerad och vi ansträngde oss att ställa frågorna så lika som möjligt bedömer vi ändå att reliabiliteten är acceptabel i vår studie.

Validitet innebär i korthet att man undersöker det man avser att undersöka och ingenting annat.⁵¹ Det handlar om att försöka fånga en verklighet och här menar Svenning att många omständigheter måste passa ihop för att det ska lyckas.⁵² Ställs rätt frågor? Har de teoretiska begrepp som används på ett tydligt sätt definierats? Använder man teorin på ett adekvat sätt i tolkningen av empirin? Svarar informanterna på ett ärligt sätt eller är deras svar ett resultat av en styrning från intervjuarna? Då tidsperioden för vår studie är tio veckor inser vi att i den bästa av världar så skulle vi ha lagt mer tid på att utforma våra frågor men att tidsramen inte riktigt räckte till detta. Vi fick dock lita på våra pilottester och att dessa reducerade validitetsproblemet något. Det faktum att vi är tre författare i vår studie är en fördel för att få in flera perspektiv i studien men det skulle också kunna vara en nackdel i skrivprocessen då vi har olika språkbruk. Enligt vår mening har vi lyckats med att undersöka det vi avsåg, kanske bland annat beroende på att våra informanter själva visade en god kännedom om de teoretiska utgångspunkter vi hade i våra frågeställningar. Vi upplevde även att vi fick ärliga svar där våra informanter på ett generöst vis exemplifierade utifrån sina erfarenheter av deras praktikperioder.

2.7 Litteratursökning

För att få en överblick om teoribildning och tidigare forskning inom ämnet har vi letat litteratur i databaserna Gunda, Libris och Sofia. Allt eftersom vi har funnit, som vi anser, relevant litteratur har vi tittat i dess egna referenslistor för att få tips och idéer för att gå vidare. Vi har även fått litteraturtips av vår handledare.

⁴⁸ Larsson, 2005, s. 118 refererar till Patton

⁴⁹ Svenning, 2003, s. 67.

⁵⁰ Thurén, 2006, s. 22

⁵¹ Ibid

⁵² Svenning, 2003, s. 64.

De sökord vi företrädesvis har använt oss av när vi sökt i databaserna har varit; socionomutbildning, studiehandledd praktik, integrering teori och praktik, verksamhetsförlagd praktik, kvalitetsutveckling inom socialt arbete.

2.8 Etiska principer

Forskning ses som nödvändig för samhällsutvecklingen men den får givetvis inte gå ut över den enskilda individen med allmän insyn i den sammans levnadsförhållande eller att individen kommer till skada såväl psykiskt som fysiskt.⁵³ Dessa förhållanden behöver nödvändigt balanseras mot varandra och därför har vetenskapsrådet fastställt ett antal forskningsetiska principer med syfte att vara normerande i förhållandet mellan forskare och uppgiftslämnare.

Det grundläggande kravet på skydd för individen preciseras i fyra generella huvudkrav på forskningen som benämns informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet⁵⁴. Uppgiftslämnarna måste här vara informerade om studiens syfte och att deras eget deltagande är frivilligt samt att deras medverkan kan avbrytas om de själva önskar det. Skulle så vara, måste man som forskare helt och fullt respektera det beslutet.

Vidare måste uppgiftslämnaren verkligen ha gett sitt tillstånd att delta i studien och ha fullständig rätt till anonymitet. Uppgifter som kan leda till att anonymiteten bryts måste förvaras betryggande och i studien aidentifieras. Det sista kravet, nyttjandekravet, innebär att de uppgifter som lämnas inte får användas till något annat än vetenskapliga forskningsändamål. Dessa krav har varit ledstjärnor under hela uppsatsprocessen och samtidigt tror vi att det har medverkat till att skapa ett förtroende mellan oss och de som vi har intervjuat. Skapas det ett förtroende mellan intervjuare och informant, bör det präglade kvaliteten på de svar som kommer in. Namnen på studenterna i studien är fingerade. En bra grund för forskningsintervjun tycker vi består av ett närmast kamratliknande samtal dock utan att för den saken göra avkall på systematiken.

Kvale anser att det finns en risk att intervjupersonerna kan reagera på och i värsta fall bli kränkta av de tolkningar som forskaren gör utifrån deras utsagor och hur dessa framställs.⁵⁵ Studenterna som vi har intervjuat har därför fått granska sin respektive del i intervjumaterialet och återkoppla synpunkter. I ett fall rörde det en respondent som inte kände igen sig i ett

⁵³ www.vr.se

⁵⁴ Ibid

⁵⁵ Kvale, 1997, s. 144.

stycke där vi tolkat hennes utsaga. I praktikhandledarenkäten hade vi på slutet en fråga om de ville ta del av studien när den blir klar. Ungefär hälften av de svarande har här fyllt i sin mailadress vilket då har röjt deras identitet för oss men innan bearbetning av deras svar separerade vi mailadresserna till en särskild lista som endast bestod av deras adresser.

3. Kunskapsläge

Pettersson undersöker studenternas uppfattningar om praktikens målsättningar/måluppfyllelse på socionomutbildningen vid Stockholms universitet år 1999.⁵⁶ Pettersson slår fast att både teoretiker samt praktiker värnar om värdet för socionomstudenterna att under sin utbildning ges chans till praktikerfarenhet och att denna process måste få ta tid. Dock finns det enligt Pettersson vid denna tidpunkt inga studier kring vad som skulle vara en lämplig omfattning och hon försöker jämföra med europeiska länders motsvarande utbildningar. Jämförelsen byggde på fakta från 1986 visade att det vanligaste var att studiepraktiken utgjorde 30 % av utbildningstiden men att variationer fanns mellan 20-50 %. Vid denna undersöknings genomförande utgjorde studiepraktiken vid socionomutbildningen i Stockholm 21 % av utbildningstiden.⁵⁷

Studenterna i undersökningen är övervägande positiva till både omfattningen, praktikens placering och dåvarande uppdelning på två praktikperioder om vardera 15 veckor termin tre och sex. 20 % av studenterna tyckte dock att den första praktikperioden på termin 3 var för lång. Övriga veckor termin tre var avsedda till teoretiskt reflekterande och att koppla teoretiska perspektiv till det praktiska yrkesarbetet. Studenterna prioriterar dock detta mål lågt och anser kopplat till målen med praktiken att det i minst utsträckning uppnås. Pettersson menar i sin diskussion att det vore en idé att dela upp först praktikperioden i kortare moment, tidigare i utbildningen för att på så vis underlätta kopplingen mellan teori och praktik. Hon menar också att studiepraktiken inte får ses som ett isolerat fenomen utan att det gäller att se den kopplad till utbildningen i dess helhet och det gäller att beakta detta när man planerar undervisningen under alla terminer.⁵⁸

Undersökningen visar också att de mål för studiepraktiken som de flesta studenter anser vara viktiga och uppfyllda, så är det att få kunskap om och vissa grundläggande färdigheter i att möta människor med sociala problem (85 % uppgav måluppfyllelse), samt att utveckla förmågan att iaktta, analysera och förstå sociala processer, problem på olika nivåer (81 % uppgav måluppfyllelse). Pettersson slår fast att det utifrån undersökningen inte fanns någon grund för att föreslå några stora förändringar kring praktikupplägget vid socionomutbildningen Stockholms universitet i slutet av 1999.⁵⁹

⁵⁶ Pettersson, 1999.

⁵⁷ Ibid, s.22-27.

⁵⁸ Ibid, s.65.

⁵⁹ Ibid, s.63.

En senare studie där olika aktörers uppfattningar om den studiehandledda praktiken lyfts fram slutfördes 2004 av samarbetskommittén för Sveriges socionomutbildningar och Sköndalsinstitutet.⁶⁰ I denna studie, som har genomförts som ett pedagogiskt utvecklingsprojekt, betraktades såväl integreringen mellan teori och praktik i socionomutbildningen som studenters personliga utveckling och förberedelse för den blivande professionen. Studiens informanter bestod av både studenter, lärare och yrkesverksamma praktikhandledare. Socionomutbildningar i Sverige är upplagda på olika sätt, där vissa omfattas av mer eller mindre studiehandledd praktik men i studien framkommer dock att studenter vid lärosäten som endast omfattar en praktikperiod generellt önskade att deras utbildning hade mer än en praktikperiod. Dock med reservationen att praktiken inte fick gå ut över de teoretiska inslagen i utbildningen. Att föredra vore då, enligt studenterna att utbildningen istället förlängdes med en termin. Den studiehandledda praktiken tillskrevs samtidigt av studenterna som ett viktigt komplement till de teoretiska studierna då praktiken gav läroprocessen en extra tyngd som inte kan uppnås blott genom undervisning.⁶¹ Praktikperioden upplevdes även av många studenter som en arena där möjligheten gavs till reflektion och bearbetning av komplexiteten i både yrke och utbildning. Perioden sågs som ett slags andningsutrymme från examinationer och obligatorisk litteratur men samtidigt satte studenterna värde på det teoretiska förhållningssätt och diskussioner om dessa som de mötte på sina praktikplatser. Det blev ett synliggörande av teorin i det praktiska arbetet.⁶² Studien söker även ta reda på hur praktikhandledarna förankrar teorin i praktiken och här tydliggörs i deras svar att reflektionsförmågan är en nödvändighet hos praktikanterna. Integreringen av teori och praktik möjliggörs då för praktikanten genom reflektion. Praktikhandledarna menade även att de själva delade med sig av sina teorikunskaper samtidigt som de var öppna för de kunskaper som praktikanten hade med sig från utbildningen. Det framkom även önskemål om praktikanternas teoretiska förkunskaper vilket inte i alla fall kunde tillgodoses genom socionomprogrammets teoretiska studier.⁶³

När det gäller studenters personliga utveckling och förberedelse för den blivande professionen, visar studien att den studiehandledda praktiken hade en stor betydelse för de flesta studenter. Praktiken gav en möjlighet att bli sedd, att få pröva på och sedan få

⁶⁰ Alwall, 2004

⁶¹ Johansson, s 29

⁶² Ibid, s 36

⁶³ Ibid, s 40

återkoppling av sin praktikhandledare. De studenter som var nöjda med sin praktikplats betecknade denna som den kanske viktigaste delen av utbildningen med avseende på personlig utveckling och självkännedom. Även praktikhandledarna i studien vittnade om detta och menade att praktiken borde fokusera på dessa aspekter eftersom de många gånger uppfattade studenter som alltför teoretiskt inriktade vilket ibland kunde sätta käppar i hjulet för själva klientmötet. Otillräcklig självkännedom kunde ge en känsla av att inte räkna till eller att inte duga vilket kunde skapa en rädsla inför klientmötet.

Praktikhandledarna menar även att praktiken ger många möjligheter till färdighetsträning. Det handlar om att kunna pröva och att lära sig att det inte är farligt att misslyckas. Detta kan även vara fruktbara diskussionsämnen vid handledningstillfällena.⁶⁴ De yrkesspecifika kunskaperna som efterfrågas av praktikhandledarna varierar givetvis beroende på vilket område inom socialt arbete som handledaren är verksam inom. Men även om det fanns önskemål om viss typ av kunskap var argumenten än starkare bland praktikhandledarna som tyckte att studenterna var relativt väl teoretiskt förberedda. Eventuella specialkunskaper kan inhämtas och utvecklas på den kommande arbetsplatsen.

Vi skrev ovan att Pettersson inte i sin undersökning fann anledning att vid Stockholms socionomprogram förändra praktikupplägget. I motsats till henne förespråkar samarbetskommittén för Sveriges socionomutbildningar att socionomutbildningar generellt bör innehålla två längre praktikperioder om möjligt med två olika inriktningar. Argumenten är att studenterna då får möjlighet till professionell fördjupning men även en insikt i två olika verksamhetsfält inom socialt arbete.⁶⁵

Socionomutbildningens yrkesförberedande moment hos de tolv lärosäten i Sverige som har mest erfarenhet av socionomutbildningen har kartlagts i en studie av Karlsson.⁶⁶ Han finner att studiepraktiken omfattar ungefär en termin på de flesta orter med en längre sammanhängande period (termin 5) som vanligast alternativ. I andra fall är studiepraktiken uppdelad på två eller tre perioder. Mellan 20-30 % var det vanligaste svaret på vilken andel av utbildningen som ansågs vara rent yrkesförberedande. Å andra sidan undrade vissa informanter var gränsen för yrkesförberedande inslag ska dras.⁶⁷ En sammanhängande praktikperiod ansågs ge möjlighet till att prova en professionell yrkesroll på ett djupare sätt över tid. Motiveringen till att den ligger så sent som termin 5 är att då har studenterna en god

⁶⁴ Wittsell, 2004, s. 96.

⁶⁵ Alwall, 2004, s.127.

⁶⁶ Karlsson, 2008.

⁶⁷ Karlsson, 2008, s.14.

teoretisk grund att utgå från. En samlad praktikperiod är inte så resurskrävande för skolan eftersom många lärosäten i dag upplever det som svårt att få tag på praktikhandledare. En medveten strävan finns att praktikperioderna förbereds genom olika inslag i andra kurser för att på så vis integrera praktik och teori och att yrkesförberedelser ska ingå i de flesta kurserna på programmet.⁶⁸

Bolognaprocessens kunskapssyn uttrycks i dess honnörsord färdigheter och attityder, och har påverkat socionomprogrammets utformning under senare år. Karlsson menar att det är svårt att säga i vilken riktning socionomprogrammen kommer att utvecklas beträffande valet mellan profilering och likformning. Den centrala styrningen för socionomutbildningen är liten jämfört med liknande utbildningar (till sjuksköterska) och examinationsbestämmelserna är abstrakta och tolkas lokalt vid lärosätena. Dock menar Karlsson utifrån sin kartläggning att det är tydligt, att relaterat till målen med den studiehandledda praktiken, sker yrkesförberedelsen oftast i anslutning till klientarbete på mikronivå. Examinationsbestämmelserna anger att socionomstudenterna ska förberedas för socialt yrkesarbete även på grupp och samhällsnivå vilket inte verkar vara lika vanligt förekommande.⁶⁹

Wiig anser att sedan evidensdebatten inom socialt arbete startade så har det förts fram olika förslag på hur kunskapsutvecklingen inom socialt arbete bör utformas.⁷⁰ Aktörer inom socialt arbete menar att den svenska evidensdiskussionen (evidens i betydelsen att följa ”rätt” behandling utifrån en konstaterad diagnos) inte initierats av professionen eller disciplinen, utan att dess främste pådrivare bland annat har varit socialstyrelsen. Enligt Wiig bör det vara universitetens roll att utveckla vetenskapligheten, annars finns en risk att vetenskapen förlorar i trovärdighet. Wiig anser dock att det är nödvändigt att teoretiker och praktiker möts för att tillsammans problematisera och diskutera kring vilka uppgifter det sociala arbetet har, vilken kunskap som är nödvändig och hur ny kunskap kan nås tillsammans.⁷¹

Wiig anser att ett av sätten för hur praktiskt arbete kan utgå från vetenskaplig kunskap, är att en person på egen hand tar ansvar för att hitta en fungerande metod för att lösa problemet på. En annan väg är att följa instruktioner som någon sammanställt, utifrån en av någon annan utförd evidensprövning, kanske i en helt annan kontext. En tredje väg eller modell är forskningscirkeln, som kan ses som en framtida vision kring att nå förståelse och kunskap.

⁶⁸ Karlsson, 2008, s. 9-11.

⁶⁹ Ibid, s. 18-19.

⁷⁰ Wiig, 2009b (Opublicerat arbetsmaterial.)

⁷¹ Ibid

Forskningscirkeln handlar om en arbetsgrupps gemensamma kunskapande tillsammans med forskare, som är intresserade av olika människor sätt att tänka. Flera olika aktörer kan tillsammans ta intryck av en klients sammanhang, som ofta varierar mellan person och person. En förutsättning är dock att forskningscirkelns deltagare tillsammans läser in den specifika situationens olika delar, deras relationer till varandra och hur detta i sin tur påverkar de inblandade parterna.⁷²

Wiig poängterar att det sociala arbetets kunskap bör uppstå, formas och ges trovärdighet i sociala situationer, inte nödvändigtvis inom universitetsvärlden, och att klienter tillsammans med forskare, lärare och praktiker skapar kunskapen gemensamt.⁷³

Genom dessa sociala situationer möjliggörs reflekterande arbetsgrupper, som skapar möten mellan olika uppfattningar om hur världen ter sig och uppfattas. Det blir återkommande diskussioner för kunskaps och verksamhetsutveckling som blir processer som byggs på kontinuerligt.⁷⁴

Vi har även tittat på forskning kring sjuksköterskeutbildningen och lärarutbildningen som har det gemensamt med socionomutbildningen att man är en profession med stark yrkesanknytning och att professionerna även arbetar i näraliggande delar av samhället.

Linder studerar 18 sjuksköterskestudenters uppfattningar av sin blivande yrkesroll under pågående utbildning. I den longitudinella studien som genomförs mellan 1992 till 1995 följer Linder studenterna och genomför fyra olika intervjuer från termin ett fram till examen. Efter första årets utbildning är studenternas uppfattning av sjuksköterskans yrkesfunktion förvirrad, oklar och frustration finns hos studenterna.⁷⁵ Den teoretiska utbildningen har förmedlat en bild av yrkesfunktionen med stor närhet till patienten som inte visar sig stämma för studenterna när de genomför sina praktikperioder. Även vissa delar av den teoretiska utbildningen ställer de sig frågande till och undrar om de kommer att få praktisk nytta av denna i yrkesrollen.⁷⁶

Efter två års studier börjar de olika delarna av sjuksköterskans yrke att falla på plats hos studenterna. Under sina praktikperioder har studenterna sett hur sjuksköterskans arbetsinnehåll sett ut. Inledningsvis upplevdes förvirring, men efter två års studier är de mer

⁷² Wiig, 2009b

⁷³ Ibid

⁷⁴ Ibid

⁷⁵ Linder, 1999, s..154.

⁷⁶ Ibid, s.165-166.

säkra på att de har möjlighet att själv påverka arbetsinnehållet i större utsträckning. Intervjuerna med studenterna visar att efter två års studier så innefattar deras perspektiv på yrkesrollen ansvar för patienternas individuella vård vilket inkluderar både medicinska tillstånd och psykosociala aspekter för patienten. Vidare så lägger studenterna en nyttoaspekt på innehållet i utbildningen och vill fokusera på det perspektiv på kunskap som vårdpraktiken för tillfället kräver och har därmed svårt att se på skolans val av kunskap under teoridelarna.⁷⁷ Mot slutet av utbildningen förstår studenterna handlingen annorlunda, vad man gör med patienten, hur man utför. Studenterna har lämnat den instrumentella synen och den relationella framträder tydligare relaterat till patienterna. Studenterna betonar att sjuksköterskan ska ha en helhetssyn vilket innefattar kunskaper inom medicin såväl som psykologiska och sociologiska området.⁷⁸

Den bild studenterna fick förmedlad av lärarna kopplat till förhållningssätt gentemot patienterna hade under utbildningen fokus på närhet till patient. Den verklighet de mötte på sina praktikplatser överensstämde inte med detta synsätt. För studenterna borde detta faktum ha gett anledning till reflektion och i bästa fall inläring. I sin diskussion menar Linder att varken lärare eller praktikhandledare verkar ha tagit tillvara chansen att utgå från studenternas frustration kring skillnaden mellan teorin och praktiken.⁷⁹ Genom hela utbildningen ger studenterna bilden av fragmentarisering och brist på koppling mellan kunskap och yrkesfunktion samt helhetsperspektiv. Praktiken innebar ur handledningsperspektiv fokus på praktiska och tekniska uppgifter som studenterna ska klara av och reflektion saknas över yrkets innehåll relaterat till både praktisk och teoretisk kunskap.⁸⁰ Linder menar att det är tveksamt den sjuksköterskeutbildning som var aktuell under studien nådde målsättningen med att både förbereda för en yrkesfunktion i vården samt tydliggöra visioner för den framtida vården, då endast en liten andel av studenterna gav uttryck för en tro och en önskan att kunna utveckla vården⁸¹.

Rystedt & Gustavsson har i en studie granskat hur integration mellan teori och praktik i en alternativ sjuksköterskeutbildning som är mer verksamhetsförlagd än den traditionella.⁸²

⁷⁷ Linder, 1999, s.196-197

⁷⁸ Ibid, s.283-286

⁷⁹ Ibid, s.289

⁸⁰ Linder, 1999, s.293-294.

⁸¹ Ibid, s. 306.

⁸² Rystedt & Gustafsson, 2008.

Rapporten fokuserar på hur närheten till vårdpraktiken med tillgång till patienter och vårdpersonal kan leda och bidra till en integration mellan teori och praktik.⁸³

Utvärderingar som gjordes under de första terminerna visade att många studenters och lärares förväntningar på den verksamhetsförlagda utbildningen infriades. Studenterna tyckte att närheten till lärare/handledare hade varit en stor tillgång i studierna och att studiesättet med närheten till praktik haft en stor betydelse. Det betyder att närheten till verkligheten eller integreringen mellan teori och praktik är en stor resurs som man kan använda sig av för problemlösning och reflektion, samt omsätta teoretiska kunskaper i praktiken.

De förväntningar som inte infriades berörde mest utbildningsstruktur som att vissa moment upplevdes för korta och att seminarierna inte höll tillräckligt hög nivå.⁸⁴

Trots detta lovvärda försök att integrera teori och praktik uppger studenterna att de läser allt på en gång. I utvärderingar uppger nämligen studenterna att det är svårt att integrera båda teori och praktik och de inte alltid passar ihop. Utvärderingen visar att det inte är utbildningsplanen, studiehandledningen eller litteraturen som anger vad som är viktig kunskap utan att det är praktiken och tentamina som uppger vad som är viktig kunskap inom utbildningen.⁸⁵ Som Rystedt & Gustavsson poängterar så är viktiga lärdomar av projektet att i större grad använda sig av interaktion och kommunikation mellan studenterna och lärarna för att på så vis öka förståelsen kring aspekter av det arbetsintegrerade lärandet.⁸⁶

I en etnografisk och diskursanalytisk avhandling som presenterades i april 2009 har Eriksson undersökt relationen mellan teoretisk kunskap och praktisk erfarenhet inom lärarutbildningen.⁸⁷ Resultatet från hennes studie visar att studenter och utbildare använder sig av olika vägar för att kunna integrera teori och praktisk kunskap. För utbildarnas del är en strategi att teoretiskt innehåll konkretiseras genom praktisk erfarenhet. Detta kan också ske genom att studenterna skall reflektera över relationen teori och de erfarenheter de har fått med sig under praktiken. För studenternas del handlar det om vilken sorts erfarenheter de har tillgång till har tillgång till. Integreringen av praktik och teori kan här ske både genom praktikförlagda erfarenheter men även genom erfarenheter i privatlivet. Avhandlingen visar

⁸³ Rystedt & Gustafsson, 2008, s.6.

⁸⁴ Ibid, s.10.

⁸⁵ Ibid s.38-40.

⁸⁶ Ibid, se förord.

⁸⁷ Ett referat av Anita Erikssons studie; *Om teori och praktik i lärarutbildning. En etnografisk och diskursanalytisk studie*, 2009 ges på www.forskning.se

att studenterna integrerat kunskapen genom egen reflektion men även genom samtal med andra studenter och lärare den teoretiska kunskapen och praktiska erfarenheter ses av studenterna som väsentliga moment inom utbildningen. För studenterna handlar det även om att relatera till andras studenters gjorda erfarenheter för att på så vis djupare yrkesförankra tidigare studier. Svårigheter har dock uppstått för de studenter som saknar erfarenhet eller inte har getts tillräckliga exempel i tidigare undervisning. Dessa studenter har fått svårigheter att införliva ett förhållningssätt till undervisningssituationen och därmed även att relatera denna till det praktiska arbetet. Ett dilemma som uppstår är att det ofta finns ett glapp mellan lärarutbildning och yrkesfältet. Nya perspektiv tillämpas inte alltid ute i verksamheterna och lärarutbildningens personal och praktikhandledarna hade inte sällan olika utgångspunkter

4. Teori

Vi har valt tre teoretiker som alla har fördjupat frågan om praktisk handling och teoretisk kunskap i förhållande till ovanstående

4.1 John Dewey

Under 1900-talets första årtionden sökte både i Sverige och USA efter nya idéer som svarade mot snabba samhällsutvecklingar. Det var idéer som förverkligades och initierades genom försöksverksamhet, forskning och lärarutbildning. Dewey var en av dem som var med och påverkade denna utveckling.⁸⁸

John Dewey var i första hand filosof och han räknas som den amerikanska pragmatismens främste företrädare. Han ägnade sig åt pedagogiska frågor.

Dewey behandlar relationen mellan individ och omvärld som en dialektisk process och han betraktar pedagogiska frågor utifrån det organiska samspelet mellan utbildning och personlig erfarenhet. Individen utvecklas genom ett samspel med sin omvärld, lär sig sociala regler och förstå sammanhanget.

4.1.1 Learning by doing

Uttrycken intelligent action och learning by doing återspeglar en syn på människan som aktiv gentemot sin omvärld där utveckling är en arbetsutgift för människan. Dewey menar att i utbildningen måste eleven ges möjligheter att aktivt pröva och experimentera. Dewey förespråkar en utbildning där individens intresse och aktivitet är utgångspunkten för ett målinriktat arbete där lärarna aktivt stimulerar, breddar och fördjupar elevens utveckling. Dewey ställer stora krav på lärarens ämnesmässiga och pedagogiska kunskaper.

Relationen mellan teori och praktik är inte oväsentlig för Dewey.

*Teori och praktik är inte varandras motsats men väl varandras förutsättning. Därför kan ingendera värderas högre än den andra.*⁸⁹

I sin bok Demokrati och utbildning resonerar Dewey om pedagogik vilken enligt honom handlar om den kulturella reproduktionen. Dewey betonar här att det är genom uppfostran och

⁸⁸ Dewey, 2004, s. 27.

⁸⁹ Dewey, 2004, s. 17.

utbildning som vi kan överföra värderingar, kunskaper och språk vilket ger möjligheter till nästa generation att komma in i samhället och att samhället utvecklas.⁹⁰ Genom utbildning övas medvetandets förmåga till dess att de har blivit en etablerad vana.⁹¹

4.1.2 Erfarenhet och utbildning:

Dewey skriver i sin bok *Individ, skola och samhälle* om utbildning och han tror att all utbildning innebär att individen får ta del av mänsklighetens sociala medvetenhet och att denna process börjar omedvetet vid födelsen.⁹²

*"Inlärning är inte en abstrakt psykologisk process utan ett aktivt bearbetande av den omvärld man lever i."*⁹³

Det är interaktionen mellan barnet och lärostoffet som gör att lärande kommer till stånd. Dewey fortsätter och skriver att samspelet mellan barnet och läroplanen gör att utveckling sker i en aktiv process.⁹⁴ Dewey tror att en bra läroprocess kan uppnås genom att barnets begåvning stimuleras av sociala situationer omkring barnet och han pekar på hur viktigt det är att anpassa undervisningen till elevens villkor.⁹⁵

Dewey hävdar vidare att *"huvudsyftet är att förbereda de unga för kommande ansvar och framgång i livet genom att de får tillägna sig den information och de beprövade färdigheterna som utgör undervisningsstoffet."*⁹⁶

4.2 Donalds Schöns reflekterande praktik

En annan teoretiker som har intresserat sig för professionell kunskap är Donald A. Schön som i två böcker, *The reflective practitioner* (1983) och *Educating the reflective practitioner* (1987), för fram en kunskapsteori för praktiskt kunnande.⁹⁷ Schön ser på kunskap som något som utvecklas och sker under tid där det kan urskiljas många olika delar av kunskapsbildning. I denna process är reflektion på olika nivåer viktiga beståndsdelar. Han är kritisk mot

⁹⁰ Dewey, 1999, s. 11 ff.

⁹¹ Ibid, s. 101.

⁹² Dewey, 2004, s. 46.

⁹³ Ibid, s. 106-107.

⁹⁴ Dewey, 2004, s. 106-107.

⁹⁵ Ibid s. 46.

⁹⁶ Ibid, s. 167.

⁹⁷ Molander, 1996, s. 132.

universitetssystemet och menar att den rådande kunskapsmodellen är tekniskt rationell, där professionell kunskap består av en instrumentell problemlösning som fjärrmar sig från verklighetens krav på yrkeskompetens. Problemen är i den akademiska utbildningen väldefinierade och formulerbara och han menar att i verkligheten möter praktikern problem som inte är givna på förhand. Den som arbetar måste själv skapa sammanhang i situationer som ofta inte finns beskrivna i teorin. Det kan åskådliggöras genom att ett exempel från Schön som beskriver att en ögonläkares patienter inte sällan har symptom som inte ryms inom de vanligast beskrivna diagnos- och behandlingskategorierna.⁹⁸ Detta är ingen ovanlig situation och för praktikern gäller det att vara flexibel. Inget problem är givet på förhand men den vana praktikern går in i situationer med en beredskap att känna igen och en uppsättning med förståelsemöjligheter som möjliggör tolkning av nya situationer.⁹⁹ På så vis har den som arbetar en intuitiv känsla för problem som inte redan från början är kända.

4.2.1 Reflektion över handling

Schön hävdar att praktisk kunskap utsagt ligger i handlingsmönster och i en intuitiv känsla för olika situationer.¹⁰⁰ Det sker dock inte helt per automatik utan är i stället starkt förenat med en reflektionsprocess. I denna tänker praktikern igenom vad som hände, vad som gjordes, vad som bör göras och vad man vill uppnå. Det gäller dock här att ta ett steg tillbaka och i lugn och ro fundera på hur en situation bäst kan lösas. Genom att pendla mellan den direkta situationen och genom att före eller efter en händelse reflektera över denna så lär praktikern ur erfarenheten.¹⁰¹

4.2.3 Reflektion i handling

Molander beskriver i sin bok *Kunskap i handling* att praktisk kunskap, enligt teknisk rationalitet är det samma som tillämpning av generella teorier och regler. Schön menar att den kunniga praktikern istället besitter en uppsättning av bilder, tolkningar och handlingsstrategier.¹⁰² En del av denna uppsättning kan härledas till yrkesgemenskapen och den bransch man tillhör men den kan även ha sitt ursprung i egna erfarenheter. Även om en

⁹⁸ Molander, 1996, s. 134.

⁹⁹ Thomassen, 2007, s. 38.

¹⁰⁰ Ibid

¹⁰¹ Thomassen, 2007, 39.

¹⁰² Molander, 1996, s. 138.

situation är unik i sig kan praktikern genom sin repertoar känna igen sig. Detta igenkännande bildar ett mönster eller förebild som verktyg för att tolka den nya situationen.¹⁰³

Situationer är som ovan nämnts inte sällan komplexa och unika. Tidigare kunskap kan inte helt och hållet förklara en situation. Därför måste den som arbetar experimentera och improvisera för att pröva sig fram och ibland även byta handlingsstrategier.¹⁰⁴ Här går reflektion och handling hand i hand. Den som arbetar tänker inte först och handlar sedan utan reflektionen sker i samband med handlandet. På så vis sker det en kunskapsutveckling när praktikern ser vad hon gör samtidigt som hon gör det. Uppsättningen med bilder och erfarenheter utökas därmed.¹⁰⁵

4.2.4 Lärande i handling

Som ovan har beskrivits är Schön kritisk till många universitetsutbildningar. Precis som John Dewey menar han att individer bäst lär sig genom att göra och förespråkar att universiteten i större uträkning skall använda sig av pedagogiska modeller som hämtas från mer praktiskt inriktade utbildningar.¹⁰⁶ Som exempel på sådana utbildningar ger han konst- och designutbildningar och musikutbildningar. Han anknyter här till begreppet *reflektion i handling* och menar att praktiskt inriktade utbildningar betonar *görandet* som pedagogisk bas. Schön betonar att förståelse bäst nås genom att studenten får prova på att *göra*. Även om inte Schön bortser från att lärarens eller handledarens roll är viktig som vägvisare så betonar han starkt studentens roll i lärandeprocessen.¹⁰⁷ Det avgörande klivet måste komma från studenten själv. Denna kan inledningsvis inte förstå vad som behövs läras men dessa insikter kan bara uppnås genom att lära sig det studenter ännu inte förstår.

4.3 Polanyi genom Rolfs tolkning

Hur man når ett yrkeskunnande och kunskap är frågor som Bertil Rolf har intresserat sig för. I denna process har Rolf bearbetat och analyserat Polanyis kunskaps- och samhällsteori.

¹⁰³ Molander, 1996, s. 138.

¹⁰⁴ Thomassen, 2007, s.39.

¹⁰⁵ Molander, 1996, s. 143.

¹⁰⁶ Ibid, s. 153.

¹⁰⁷ Ibid

Micheal Polanyi var kemist, samhällsvetare och filosof. I boken *The Tacit Dimension* (1966) presenterade han tanken på att det finns en tyst kunskap som påverkar både teoretiskt och praktiskt kunnande trots att den inte kan alla gånger tydligt kan formuleras av personen som besitter den tysta kunskapen.¹⁰⁸

Vi har valt att utgå ifrån hur Rolf tolkar Polanyi men presenterar även Rolfs egna tankar. En av Polanyis centrala tankar fångas i hans begrepp personlig kunskap som knyter samman individen med hennes kultur, upplevelser, känslor och intressen. Detta ger en giltighet som går utöver det som individen upplever.¹⁰⁹ Personlig kunskap visar hur individ, tradition och samhälle förhåller sig till varandra.¹¹⁰

Begreppet kunskap ses som en process där individ och kultur samspekar och ömsesidigt påverkar varandra och där individen genom detta för vidare sin kulturs verklighetsbild. Språket är betydelsefullt kring kunskapsbegreppet och genom att använda språket så är det ett av sätten som en kultur formar en hypotes om verkligheten såsom Rolf tolkar Polanyi.¹¹¹

Personlig kunskap kan användas för att handla i en yrkessituation. Genom den personliga kunskapen har vi tillägnat oss teorier, metoder, värderingar som kan användas på ett sätt som den kultur vi lever i anses som giltiga. Det är således kunskap som integreras från olika håll som blir ny kunskap i den personliga kunskapen hos en människa. Polanyi fäster vikt vid reflektion kring den personliga kunskapen:

*Reflekterad kunskap är kunskap som genom artikulation göres fokal (fokuserad) och som underkastas logiska operationer i avsikt att tolka, analysera, precisera, jämföra eller kritisera för att kunna dra slutsatser.*¹¹²

Polanyi menar dock att analyser aldrig kan ersätta den praktiska färdigheten.

Maximerna (levnadsreglerna) bakom en färdighet:

*kan inte upptäckas fokalt före dess utförande, inte ens förstås om uttryckligen formulerade av andra innan vi själva har upplevt dess utförande, antingen genom att iaktta den eller genom att själva delta i den.*¹¹³

Maximerna måste samverka med erfarenhet för att kunna förstås.

¹⁰⁸ Nationalencyklopedin, 1994

¹⁰⁹ Rolf, 1991, s. 18

¹¹⁰ Ibid, s. 96.

¹¹¹ Ibid, s. 22-24

¹¹² Rolf, 1991, s. 102.

¹¹³ Ibid, s. 104.

Således måste reflektion efter handling återigen integreras genom praktiskt utövande och egen erfarenhet enligt Rolfs återgivning av Polanyi.¹¹⁴

Praktisk kunskap är förmåga till goda handlingar utifrån vissa kvalitetskriterier samt att dessa utövas i handlandet. Det handlar således inte om tur i utövandet och att kriterierna för den praktiska kunskapen ibland kan vara flera för att utgöra praktisk kunskap.¹¹⁵

Rolf formar tre olika begrepp utifrån praktisk kunskap. Dessa är skicklighet, know-how samt kompetens. Han menar att dessa möjliggör förklaring av mer professionell kunskap och hur den utvecklas.

4.3.1 Skicklighet

*Praktisk kunskap i enlighet med regler där regelföljandet i princip kan avgöras utan hänvisning till andra bedömare än den aktör som utför handlingen*¹¹⁶. Som utövare behöver jag inte vara tillsammans med andra för att avgöra om jag har nått mitt mål för min handling (exempelvis vedhuggning).

4.3.2 Know-how

En prestations kvalitet avgörs mer i förhållande till en social gemenskap. Know-how infördes som begrepp av Ryle i slutet av 1940-talet och fokuserar på förmåga till handling samt att anpassa handlandet efter givna regler. Rolf definierar know-how som:

*praktisk kunskap i enlighet med regler där regelföljandet ytterst kan avgöras endast genom hänvisning till andra bedömare än den aktör som utför handlingen.*¹¹⁷

Det kan röra sig om en institutionaliserad bedömning som t ex god advokatsed. Vidare så kan know-how bygga på regler som är situationsberoende och det innebär att man måste löpande lära om för att följa med i kunskapsutvecklingen¹¹⁸

En person har internaliserat know-how då det i form av tyst kunskap påverkar och spelar en avgörande roll i handlingen hos individen.¹¹⁹

I tyst kunskap hos individen lägger Rolf et al: *en process som mobiliserar vetande, kunnande, attityder, känslor och generella begrepp och regler, i form av ett moment som riktar handlandet.*¹²⁰

¹¹⁴ Rolf, 1991, s. 104.

¹¹⁵ Ibid, s. 113.

¹¹⁶ Ibid, s. 116.

¹¹⁷ Ibid, s. 118.

¹¹⁸ Ibid, s.118-120.

¹¹⁹ Rolf, Barnett & Ekstedt 1993, s. 30.

4.3.3 Kompetens

Kompetens inom ett område bygger på att man som individ har skaffat sig know-how. För att sedan skaffa sig kompetens så är det inte bara personens förmåga att anpassa sig efter nya förutsättningar som är avgörande utan även att personen genom reflektion påverkar sitt områdes regler för kvalitet som avgör graden av kompetens. Personens egen reflektion utvecklar områdets know-how vilket förutsätter att personen har möjlighet att påverka om området ska kunna lära sig av personens erfarenhet. Kompetens handlar om problemlösning där också teorier samspelar med reflektionen. I Polanyis begreppsvärld har vi att göra med kvalificerad praktisk kunskap. Kvalificerad praktisk kunskap förutsätter situationsberoende regler som genom reflektion anpassas, tolkas och förtydligas av individen.¹²¹

Enligt Polanyi förutsätter denna reflektion genom en social process och att man på så vis kan ändra handlingsreglerna inom det aktuella området. Polanyi anser att människans kunskap växer genom språklig och kognitiv arbetsfördelning som endast görs möjlig i ett samhälle. Därigenom blir reflektionen enligt Polanyi en social process.¹²² Reflektionen över know-how spelar således en avgörande roll för att nå kompetens.

Om ett professionellt yrkesområde karakteriseras av samband mellan språk/teori och praktisk kunskap är det viktigt att dessa två enheter utvecklas tillsammans. Polanyi menar att språket är en viktig del för att förnya ett yrkes kunskaper. Det innebär inte bara en utveckling på individnivå utan även för en yrkeskårs kunskapsutveckling. Polanyi är medveten om att språket inte täcker all kunskap. Då får personlig kunskap överföras i t ex ett mästare-lärlingsförhållande där färdigheten sprids genom direkt kontakt ett praktiskt görande.¹²³

Kan utbildning ge kompetens för ett yrke? Rolf menar att know-how och kompetens förutsätter ett samspel mellan individ, social gemenskap och en social position inom yrket där individen kan agera och att yrkets roll debatteras. En student kan genom utbildningen ha förvärvat en grund att utgå ifrån men om personen hindras av organisationen eller andra orsaker blir personen stoppad från att utveckla kompetens inom sitt yrke. Sociala positioner inom en yrkesorganisation måste erövrats. När utbildande institution och förvärvsarbete lyder

¹²⁰ Rolf et al, 1993, s. 41.

¹²¹ Rolf, 1991, s. 120-122.

¹²² Rolf, 1991, s. 104.

¹²³ Ibid, s 138.

under samma organisation (ex. läkarutbildningen) kan utbildning när det vill sig väl ge know-how och kompetens.¹²⁴

4.4 Teorisammanfattning

En gemensam nämnare för våra teoretiker är att betoningen av görandet och samspelet mellan tanke och handling ses en förutsättning för bra utbildning. Exempelvis visar Schön på en nödvändighet med reflektion mellan teori och praktik. Dewey pekar på vikten av lärande genom handling medan Rolf i begreppet kompetens menar att det handlar om problemlösning där teorier samspelar med reflektionen. Ingen av dessa utelämnar den teoretiska utbildningens nödvändighet, men fokus i en läroprocess, enligt vår tolkning, ligger på ett görande för att det abstrakta ska förstås av individen. Samtidigt har dessa teoretiker inte fått stå oemotsagda. Exempelvis kan Schön kritiseras för en övertro på reflektionens betydelse för förändring.¹²⁵ Viljan finns men det räcker inte då det på individ och organisationsnivå finns något av en identitet, en motvilja till förändring. Dock behöver det inte betyda att ”den reflekterande professionella” i vissa fall behövs men att stabilitet ibland också är eftersträvansvärt. ”Reflektion i handling” skiljer Schön från mer rutinartat ”knowing-in action”(”man jobbar på rutinartat”).

Enligt Rolf kan reflektion i handling översättas med att man under pågående process analyserar vad som händer, tänker på sitt eget agerande och därefter anpassar/förändrar sitt beteende. Vad som kan uppnås är att känslan av osäkerhet kan minskas under handlandet men att samtidigt agera och reflektera över det egna handlandet kan innebära risk för kognitiv överbelastning som resulterar i ett felaktigt agerande. Reflektion över handlandet är kanske det mer troliga då sociala processer och rutiner har skapats under lång tid och är svåra att förändra under pågående processer¹²⁶.

Om vi går vidare till Polanyi, som Rolf tar sin utgångspunkt ifrån, menar Polanyi att samhället bör organiseras genom en arbetsfördelning där varje profession är specialiserad med ideal och en samhällsuppgift. Nackdelen med detta är att medlemmar i en grupp som inte klarar av att lösa uppgiften utifrån professionens ideal blir bortsorterade som onyttiga. I och med att varje profession är specialiserad krävs en lång lärling/utbildningstid för att nå kompetens och det förutsätts att nyare gruppmedlemmar underkastar sig de äldres omdöme. Rolf anser utifrån detta att Polanyi är elitist i och med att varje profession är en elit som förvaltar högre värden

¹²⁴ Rolf, 1991, s.127.

¹²⁵ Rolf et al, 1993, s 62-64

¹²⁶ Rolf et al, 1993, s 62-64

och att följden kan bli att demokrati som ideal i samhället inte går att förverkliga fullt ut utifrån Polanyi.¹²⁷

Slutligen kan nämnas att det kan tyckas märkligt att vi använder oss av Dewey i vår teoridel då han utgår i från barns läroprocesser men vi anser att hans grundläggande utgångspunkter är applicerbara på lärande i livets alla skeden.

¹²⁷ Rolf, 1991, s. 192-196.

5. Resultat och tolkning

I detta kapitel presenteras inledningsvis de studenter som har intervjuats. Samtliga studenter har fingerade namn. Vidare redovisas resultatet av intervjuerna och praktikhandledarenkäten och efterföljs av vår analys av denna empiri utifrån varje temaområde.

5.1 Presentation av studiens informanter.

Rickard är i trettioårsåldern och läser på den fältförlagda socionomutbildningen på Bräcke. Han har tidigare arbetat som fritidsledare och församlingsassistent samt ett antal år inom bil- och skogsindustrin. Han gjorde sin studiehandledda praktik som socialsekreterare.

Stina är i fyrtioårsåldern och är från början utbildad barnskötare och frisör. Utöver dessa yrken har hon även arbetat som elevassistent och inom storkök. Hon läser nu på den fältförlagda socionomutbildningen på Bräcke. Hon gjorde sin praktik som kurator och arbetsledare på en gymnasieskola för ungdomar med funktionshinder.

Lena är i trettioårsåldern och går på den fältförlagda socionomutbildningen på Bräcke. Hon har arbetat i många år inom vård och omsorg. Före socionomutbildningen läste hon flera år på andra universitetskurser. Lenas studiehandledda praktik var förlagd till en barn- och ungdomsenhet inom socialtjänsten.

Anna är i tjugofemårsåldern och har större delen av sin arbetslivserfarenhet inom skolan där hon arbetat som lärarassistent för barn med olika funktionshinder. Hon har även arbetat en kortare tid inom äldreomsorgen. Anna har läst en del av sin utbildning vid ett annat lärosäte där den studiehandledda praktiken var uppdelad på två perioder varav hon fick göra en grundläggande 10 veckors praktik på andra terminen inom socialtjänsten (familjehemssektion samt ekonomiskt bistånd). När Anna sedan flyttade över till Göteborgs universitet, Sprängkullsgatan, gjorde hon sin praktik som sjukhuskurator under hela termin 5.

Malin är i trettioårsåldern och har tidigare erfarenhet av socialt arbete och även inom andra yrkesområden. I samband med socionomutbildningen som hon läser på Sprängkullsgatan har hon parallellt med studierna arbetat inom socialt arbete. Hon gjorde sin studiehandledda praktik inom en psykiatrisk öppenvårdsmottagning.

Therese är i trettioårsåldern och har innan utbildningen på socionomprogrammet, Sprängkullsgatan, arbetat som projektledare inom IT-branschen under många år. Hon har från början av sin utbildning varit inriktad på att arbetat inom äldreomsorgen, gärna som enhetschef. Hon gjorde även sin studiehandledda praktik som enhetschef på ett äldreboende.

5.2 Praktikens proportion i relation till utbildningens teoretiska del: I dag och i morgon.

Rickard:

Tycker generellt att en termins praktik ger en tillräcklig förberedelse för yrkeslivet. Praktiken var avgörande för hans egen uppfattning om hur han skulle klara av sitt framtida arbete. Han tycker att praktiken på termin fem ligger väl i tiden. Han var i det läget lite trött på alla teorier som var endast teorier och ville istället pröva dem i verkligheten. Det optimala för Rickard vid en förlängning av socionomprogrammet är att en ytterliggare termin skulle bestå av både praktik och en valbar kurs. Den praktiken skulle då enligt honom vara förlagd inom ett annat område än den tidigare.

Malin

Upplever att en termins sammanhängande praktik ger en tillräcklig förberedelse för det kommande yrkeslivet. Även om man inte ges möjligheten att träffa alla typer av människor så får man enligt henne en träning i att möta utsatta människor och erfarenheter kring att samarbeta med kollegor. Det är erfarenheter och kunskaper som kan användas i alla typer av socialt arbete. Hon är dock inte främmande för att praktiken delas in i två kortare perioder varav den ena skulle kunna ligga tidigt under utbildningen och eventuellt att det är två olika praktikinriktningar. Vid en förlängning av socionomutbildningen skulle hon föredra teoretiska kurser framför praktik och föreslår en steg 1 utbildning och ytterliggare fördjupning i missbruksfrågor.

Stina

Stina anser att praktiken på dagens socionomprogram ger en begränsad bild av det stora område som socialt arbete innefattar även om det helt klart är bra med en termins sammanhängande praktik och att den ligger på termin 5 när man fått teorier och grundkunskaper med sig. Hon menar att det skulle vara obligatoriskt med en månads praktik på ett socialkontor så att man når en förståelse kring hur denna del av samhällsapparaten

fungerar och då att denna månadspraktik ska ligga tidigt på utbildningen. Ska det in mer praktik än dagens, anser Stina att man som student ska tvingas göra den inom olika delar av socialt arbete.

Therese

Therese tycker att en termins praktik inte är tillräckligt för att förbereda studenter att möta människor med olika sociala problem. Therese önskar att det istället skulle ha varit 40 veckors praktik alternativt 20+10 veckor, Hon tycker att det inte bara handlar om förberedelse utan även handlar om att man väljer fel område, för att man ska ha en ny chans. Therese tycker att det skulle vara bra om praktiken skulle kunna ligga redan på termin 3. Hon tycker att när utbildningen blir 4 år så skulle 20 veckors praktik ligga på termin 4 eller 3 sedan 10 veckors praktik ligger på termin 5 eller 6.

Lena

Lena är även hon inne på att den studiehandledda praktiken bör vara uppdelad i två delar. Precis som Stina tycker hon att en av perioderna borde vara obligatorisk att genomföra på ett socialkontor eftersom det är där som de flesta arbeten finns för nyutexaminerade socionomer. Lena menar vidare att på ett socialkontor får man lära sig grunderna i utredningsarbete. Det är viktigt att kunna utredningsarbete och Lena menar att den kunskapen inte kan erövrats på samma sätt inom ett annat praktikområde. Vid en förändring av socionomprogrammets längd vill hon att den extra terminen skall vara förlagd på en praktikplats och resten skall vara undervisning.

Anna

Anna tycker inte att en sammanhängande praktikperiod är tillräcklig för att förbereda socionomstudenten för att möta människor med olika sociala problem. Hon exemplifierar med att en praktik inom ekonomiskt bistånd ger en förberedelse för det området men att det knappast gör en rustad för andra verksamheter inom socialt arbete. Anna ser gärna två praktikperioder under utbildningen varav den ena skulle komma i ett tidigt stadium. Hon har egen erfarenhet av det och menar att det är nyttigt att få prova på tidigt även om man kanske inte har tillräckliga förkunskaper. Hon tillskriver här handledaren en betydelsefull roll där dennes pedagogik blir extra viktigt. En annan aspekt som Anna tar upp är det faktum att en tidig praktik blir en slags kompass som skulle kunna upplysa studenten om yrket verkligen är något för dem. En tidig praktikperiod innebär även, enligt Anna, att studenten får något att

hänga upp teorierna på under en större del av sin utbildning. Detta är speciellt viktigt för de studenter som börjar utbildningen med begränsade arbetslivserfarenheter.

Handledarna

I enkäten till handledarna frågade vi inte explicit om vad de anser vara en tillräcklig praktikperiod under dagens utbildning. Däremot frågade vi om vad som är positivt respektive negativt i en socionomutbildning som innefattar en termins praktik i jämförelse med en utbildning som innefattar mer praktik. Vi har här gjort en uppdelning i kategorierna övervägande positiva till mer praktik respektive övervägande negativa till mer praktik. Vi ser att en klar majoritet (67 %) är uttalat för mer praktik under utbildningen. 25 % är uttalat mot mer praktik under utbildningen som den ser ut i dag. 8 % av svaren går inte att kategorisera då vi bedömer dem som neutrala i frågan. I den grupp som är positiva till mer praktik finner vi att många efterlyser två praktikperioder för att ge studenterna möjlighet att pröva på olika fält inom socialt arbete.

Jag tror att det optimala vore två praktikperioder, den ena inom socialt arbete t.ex på ett socialkontor och den andra i någon annan verksamhet. Då får man den helhetssyn som krävs inom socialt arbete.

Samtidigt finner vi ett flertal svar i samma grupp som efterlyser en mer fortlöpande praktik under utbildningen och alltså inte strävar efter ytterligare en sammanhängande praktik under en längre period.

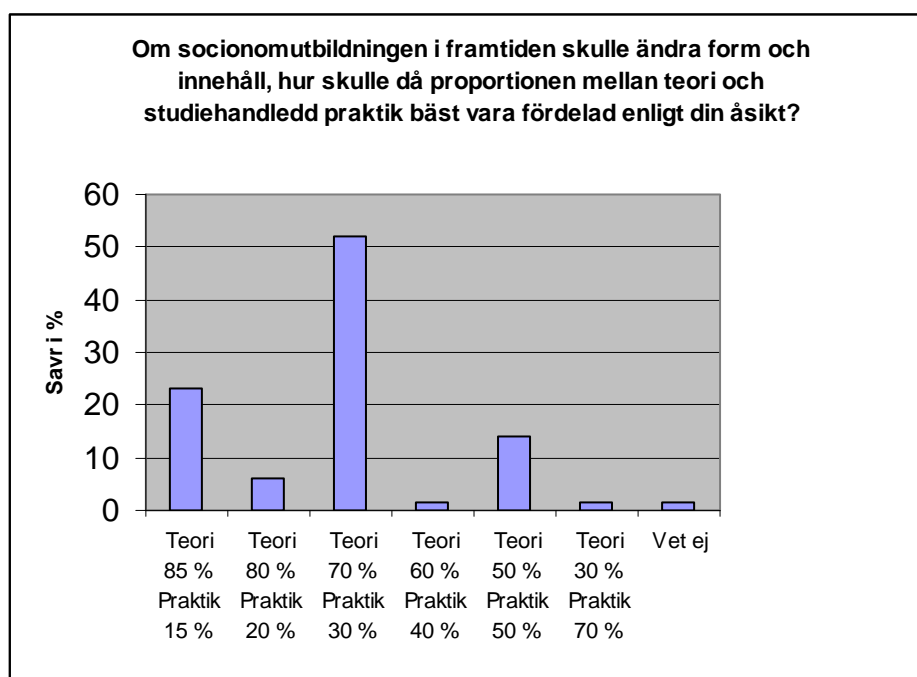
Att ha en termin sammanhängande praktik är bra, eftersom du kommer in i arbetslivet i sin helhet under denna termin. Det är dock viktigt med mer löpande praktik under hela studietiden för att man skall kunna koppla teorin till verkligheten, kunna befästa olika teorier på verkligheten. Arbetet är ständigt föränderligt och arbetet skiljer sig från arbetsplats till arbetsplats.

Den grupp som vi har kategoriserat under negativa till mer praktik uttrycker farhågor för att de teoretiska inslagen på utbildningen skall få ge vika för praktiken.

Teori är ovärderlig i att samla kunskaper. Hela livet är praktik och vad vi gör under utbildningen kan bli ypperliga tillfällen i det privata livet att pröva vår

människosyn. Teori behöver vi massor av. Detta skulle missas om det blev mer praktik.

Sammantaget kan vi ändå konstatera att ingen av de kategoriserade grupperna på något sätt utesluter teori från praktik eller vice versa. Båda grupperna uttrycker farhågor för att den teoretiska kunskapen får ge vika med mer praktik. Vi har dock ställt frågan om synen på proportionen mellan praktik och teori skulle bäst kunna vara fördelad vid en eventuell förändring av socionomprogrammet i framtiden. Vi får då ett resultat där 73 % av de svarande förespråkar mer än en termins praktik.¹²⁸ Informanterna har här fått ange i %-form hur proportionen mellan teori och studiehandledd praktik bäst skulle kunna vara fördelad. I dagens utbildning är fördelningen mellan undervisning och studiehandledd praktik 85 respektive 15 %.

Figur 1

¹²⁸ Se figur 1

Analys

Pettersson fann i sin studie att det inte fanns anledning att vid Stockholms socionomprogram förändra praktikupplägget.¹²⁹ I motsats till henne förespråkade samarbetskommittén för Sveriges socionomutbildningar några år senare att socionomutbildningar generellt bör innehålla två längre praktikperioder om möjligt med två olika inriktningar. Argumenten är att studenterna då får möjlighet till professionell fördjupning men även en insikt i två olika verksamhetsfält inom socialt arbete.¹³⁰ I resultatet finner vi bland studenterna att bilden om praktikens proportion i dagsläget är något splittrad där några finner dagens upplägg med en termin tillräcklig men att det även finns argument för flera praktikperioder i likhet med samarbetskommittén för Sveriges socionomutbildningars förslag. Några informanter anser även att en praktikperiod på socialkontor skall vara obligatorisk

Bland praktikhandledarna anser majoriteten att socionomutbildningen skall innefatta mer praktik men även med mer praktik finns det en farhåga om att de teoretiska inslagen blir lidande. Inför frågan om en förlängning på socionomprogrammet ser flertalet av studenterna att en extra termin skulle helt eller delvis bestå av studiehandledd praktik. Utifrån förslaget att omarbete termin tre ser vi att även institutionen för socialt arbete i Göteborg visar intresse för en förändring av praktikens roll på socionomprogrammet.¹³¹ Det kanske nödvändigtvis inte handlar om mer eller mindre praktik men vi tolkar intentionerna som att med ett förändrat kursupplägg ges studenterna en ökad förståelse av integreringen av teori och praktik. Så som Linder tidigare har funnit i sin studie om sjuksköterskeutbildningen menar hon att dåvarande utbildning missat att ta tillvara möjligheten att utifrån sjuksköterskornas praktik lära sig skillnaden mellan teori och praktik i tillräcklig grad. Vår egen erfarenhet av socionomutbildningen är av liknande art. Om förslaget på förändring av termin tre skulle genomföras skulle integreringen av teori och praktik skulle kunna öka och tydliggöras i större grad och leda till en förståelse på djupare nivå. Att varva teori och praktik, om än i mindre omfattning, bör kunna ge studenterna ett större utrymme för reflektion vilket Schön och Polanyi menar är en av förutsättningarna för kunskapsutveckling.¹³²

¹²⁹ Pettersson 1999 s. 63

¹³⁰ Alwall, 2004, s.127.

¹³¹ Wiig 2009a

¹³² Se kapitel 4

5.3 Relationen praktik och teori

Rickard

I början av praktiken kände Rickard en osäkerhet för vad han kunde och han fick treva sig fram. Efter hand kände Rickard att han hade teorier med sig som kunde användas i praktiken vilket för honom var överraskande. Rickard kände sig osäker för hur han skulle bemöta klienter, hur han skulle uppfattas. Han betonar att det är viktigt med bra bemötande inom socialt arbete och att praktiken för honom i denna fråga var avgörande för att känna sig trygg framöver kopplat till yrkesrollen. Rickard känner att han har haft nytta av de kurser som han har läst innan praktiken, speciellt individ och grupp och handlingsstrategier. Rickard efterlyser tydligare närvaro och pedagogiskt ledarskap från lärarna under kursen handlingsstrategier för att dra nytta av den gruppdynamik, känslor och frustration som väcktes bland studenterna. Det hade varit nyttigare erfarenheter att ta med sig. Under praktiken känner Rickard att han än mer ser tydligheten i teoriernas användning i verkligheten, att de är verktyg i mötet med människor. För Rickards del så värderar han praktisk kunskap högre än akademisk kunskap. I teoretisk kunskap lägger Rickard att man kan definitionerna och begreppen inom ett område. Rickard lägger i praktisk kunskap hur man använder den ”och praktisk kunskap är det när man kan göra det och inte bara beskriva det”.

Malin

För Malin handlar kunskap om ett brett spektrum från teorier till att samtala och bemöta. Man behöver både *göra* och *läsa* för att arbete skall bli bra och de båda fenomenen hänger ihop enligt henne. Teorier ger även en förståelse av verkligheten och hon ger exempel på hur socionomprogrammets inledande kurser gett henne ett medvetande kring hur ett större system påverkar individer och deras förutsättningar. Under praktiken märkte Malin att ett teoretiskt tänkande hela tiden finns med i bakgrunden även om det inte är uttalat så. Malin poängterar att teoretisk kunskap är ganska tillrättalagd och förenklad men i praktiskt arbete behöver man ändå en teori att luta sig tillbaka på för att förstå situationen. Hon anser vidare att all form av utbildning endast utgör en grund man har med sig i yrkeslivet där lärandeprocessen sedan fortsätter. Ingenting är dock statiskt och individer och samhälle förändras. Hon konkretiserar detta genom att nämna juridikkursen som ger kunskap i att läsa och förstå lagtext men att det senare är viktigt att hålla sig uppdaterad kring lagförändringar.

Stina

Det handlar kanske inte att bli förberedd inför ditt första jobb som socionom utan bli skolad som människa, bli lite mer förberedd inför det som du ska möta och att reflektionen bygger på, ökar din förmåga till detta. Stina menar att teorierna hjälper till att förklara ett sätt att se verkligheten på men att det inte är det ända sättet att uppfatta världen på. Kunskap är något som Stina vill förankra i något konkret och att den inte blir verklig om hon inte har fått i den i sin verklighet. På detta vis bidrog praktiken i hög grad till att väva samman teori och praktik i hennes person.

Therese

Therese tycker att det är ju mycket som har gjort att man reflektera men det finns inget som har gjort tilläckligt. Men samtalsdelen var viktig, samtidigt som PPU var ett bra moment för självreflektion när man fick mycket personlig med sina klasskamrater. Hon tycker att socionom utbildningen är väldigt bred och det finns olika målgrupper och yrkesområden som man har dålig fokus på. Therese tror att de kurser som hon läste inom socionom utbildningen var absolut relevanta, men tack vare mina prioriteringar, hon säger att hon har haft nytta av allt. Therese säger att hon ser annorlunda på teori användningen efter praktiken men inte på ett bra sätt, på praktikplatsen fick hon själv tänka på vilka teorier dom arbetade med och det var inte så mycket fokus på det som hon trodde. Therese anser att kunskap är ju den som man lär sig hela tiden under livsloppet och bästa sättet för att man lära sig är ju att man kunna kombinera mellan teori och praktik. Hon tycker att det är viktig att det finns mer fokus på praktiken, hon tänker sig 70,30 förhållande eller 60, 40 förhållande teori och praktik. Hon tycker att teorin är ingenting för sig innan det blir praktisk.

Lena

För Lena är kunskap ett mycket vitt begrepp som innefattar flera olika slags typer av kunnande. Dels en kunskap man lär sig innantill genom teoretiska studier, dels en kunskap man skaffar sig genom att reflektera och filosofera. En ytterligare kunskap är den praktiska kunskapen som hon kallar tyst kunskap. Den tysta kunskapen når man genom erfarenhet när man gör någonting. Det optimala sättet att lära sig är att man först läser, sedan reflekterar och till sist att man praktiskt övar på det som skall läras. Teorin är nödvändig för att man skall kunna förstå vad man gör men genom att göra någonting på riktigt uppkommer dock en djupare förståelsenivå enligt Lena.

För att få en djupare förståelse så behöver du arbeta med den själv, alltså du behöver liksom använda den här för att det ska liksom sjunka in. Annars finns det en risk att den blir begrepp som någonstans bara finns men som du egentligen inte vet vad de står för, de har inget innehåll.

På frågan om vilka kurser som har varit relevanta inför praktiken tar Lena upp kursen etik och handlingsstrategier som exempel eftersom de här fick möjligheten att praktisk öva sig på att skriva utredningar. De fick även pröva på att spela rollspel med anknytning till socialkontor vilket var nyttigt även om det inte går att jämföra med det man gör i verkligheten under praktiken.

Anna

Anna menar att de båda fenomenen teori och praktik går hand i hand men där teorin ändå är överordnad praktiken.

Om jag inte hade haft praktiken på min utbildning så hade det ju haltat. Helt klart så måste man ju ha en praktik. Den är väldigt, väldigt viktig men jag skulle nog ändå sätta den som sekundär i förhållande till teori.

Utan teorin står man sig slätt och skulle inte klara att arbeta med kvalitet utan teoretiska förkunskaper. Praktiken däremot har en viktig funktion att fylla eftersom den integrerar teorier i praxis. Socialt arbete handlar mycket om att göra något konkret, det finns en handlingsaspekt men i det görande arbetet menar Anna att det måste finnas en medvetenhet kring det man gör.

Praktikhandledarna

Resultatet visar att praktikhandledarna precis som studenterna ser på relationen mellan teori och praktik som två fenomen som är starkt förenade med varandra. Ingen av dem överlever utan den andra.

Det dagliga arbetet måste vara förankrat i teori men man har ingen nytta av dessa kunskaper om man inte har den praktiska kunskapen. Många av svaren uppger att bemötandet är en praktisk kunskap som förmodligen är svår att läsa sig till. Denna förmåga bör istället övas upp

genom erfarenhet om man inte från början besitter den. Några informanter menar dock att bemötande även måste vara förankrat i teori.

Flera av informanterna påpekar att det finns en dikotomi mellan fältet och akademien. Det sociala arbetet är många gånger stressigt och lämnar lite tid över för reflektion och att hålla sig ajour över aktuell forskning om socialt arbete.

En kombination av de båda är nödvändig för att kunna utföra ett bra arbete som skall vara baserat på erfarenhet och forskning. Olika mycket av de båda under olika perioder, men nu är skiljelinjen alt för knivskarp= nästan enbart studier med lite praktik under 3,5 år därefter bara praktik (arbete) med mycket lite tid för utbildning och teoriinhämtning.

Praktiserande studenter ses dock av några praktikhandledare som en slags brygga mellan akademi och fält då de bidrar till reflektion och utveckling genom sina perspektiv och färsk kunskaper. En del informanter menar att den praktiska erfarenheten är övervägande i deras arbete även om teorin hela tiden finns i bakgrunden, som en kunskapsbank att sätta samman med sina egna värderingar.

Analys

Som högskoleverket har konstaterat i sin granskning av socionomprogrammen har det varit svårt att hitta vägar för olika moment av utbildningen att förenas med varandra och även att använda sig av studenternas egna praktikerfarenheter.¹³³ Studenterna i vår studie är på det stora hela nöjda med den teoretiska skolning de har fått innan praktiken men efter genomförd praktik har de upptäckt värdet av teorin som ett instrument att förstå verkligheten. Den upplevda nyttan med praktiken blir tydligare och förståelsen av integreringen av teori och praktik ökar. Som en respondent ger uttryck för behöver kunskap förankras i något konkret. Först då blir den verklig. Dewey menar att teori och praktik inte är varandras motsatser. Istället är de beroende av varandra, där inget kan värderas högre än det andra.¹³⁴

Detta kan enligt resultatet även gynna handledarna då studenterna ses som en brygga mellan akademi och fält. Studenterna kommer till praktiken utrustade med sina teoretiska perspektiv vilket även leder till reflektion bland handledarna. Båda grupperna ger oss samtidigt en bild

¹³³ Högskoleverket 2000:6 R, s. 22.

¹³⁴ Dewey, 2008, s. 17.

av att lärandet på något sätt aldrig står stilla, lärandet sker fortlöpande under livet. Att lärandet är en kontinuerlig process poängterar Rolf utifrån att enligt honom kan det inte förväntas att studenterna som genomgår en utbildning ska förvärva ett yrkeskunnande genom blott utbildningen.¹³⁵

En respondent är inne på att kunskap är ett mycket vitt begrepp som består av mer teoretisk kunskap, dels en kunskap som fås genom reflektion och ytterligare en kunskap som respondenten benämner tyst kunskap, som tillägnas genom görandet. Respondenten menar, att för att nå en djupare förståelse måste man arbeta med teorierna själv¹³⁶ Rolf et al lägger i begreppet tyst kunskap, kunskap som på ett djupare sätt finns hos individen och som på något sätt riktar handlandet.¹³⁷

Vi ser att kunskap finns på olika nivåer och vi kanske kan skilja på kunskap och färdigheter i vidare bemärkelse och att praktiken för studenterna bidrar till att uppfatta världen med hjälp av teorier.

5.4 Utveckling genom praktiken

Rickard valde praktik som socialsekreterare eftersom han antog att det är troligast att få en sådan tjänst efter utbildningen, även om han egentligen var mer intresserad av kuratorsarbete. Han blev mycket positivt överraskad av praktiken. Han kände sig innan lite akademiskt vilsen och upplevde att han inte hade full koll på alla teorier men när han kom ut i verkligheten märkte han att han direkt kunde referera till de teoretiska perspektiv han fått innan. Praktiken fyllde då en viktig funktion för att se hur olika delar av teori och verklighet hänger ihop. Han var i början av praktiken mycket fundersam över den maktposition som socialsekreterare faktiskt besitter. Efterhand kunde han dock vända det till något positivt då han inser att makt även kan bidra till positiva förändringar hos människor. Rickard nämner även att han efter praktiken har sett vikten av att vara tydlig inför klienterna och att syftet med en intervention är klart och på så vis kan det obehag klienterna känner inför mötet med socialtjänsten lindras i betydande grad. Han värderar praktiken som en halv andel av hans totala lärandeprocess under den utbildning han har gått idag. Han fullföljer sitt resonemang med att nämna att han har fått kunskaper om missbruk under praktiken som vida överstiger de kunskaper han fått på missbrukskursen, även om den också var bra.

¹³⁵ Se kap. 4.1.4

¹³⁶ Se Kap. 5.2,

¹³⁷ Rolf et al 1993, s.30

men liksom att få se det i verkligheten och arbeta med det, praktiken var väldigt mycket för mig.

Genom praktiken ser Rickard annorlunda på teorianvändandet i praktiskt socialt arbete genom att det kan vara ett verktyg och stöd att förstå människor man möter. Även teoridiskussionerna gav ett utbyte mellan Rickard och handledaren där både parter upplevde sig berikade med ny kunskap och synsätt.

Malin

Under praktiken har hon reflekterat mycket över samtal och bemötande och hon tycker att de samtal hon haft under praktiken tillfört henne nya dimensioner och att hon har fördjupat sig mer i patienter och olika familjers problematik. Det blev tydligt att man kan bemöta på olika sätt i samtal och hur man anpassade sig till klientens och dess olika behov och även om området inte var helt nytt för henne betonar hon att praktiken utgjorde en fördjupning av hennes tidigare kunskaper. En viktig kunskap som når henne är hur samarbetet mellan kollegor är en viktig del kring klientarbetet, hur olika personals kunskaper kan komplettera varandra. Hon menar vidare att även om hon hade med sig kunskaper från tidigare arbeten och utbildning så fick hon nu också prova denna kunskap i en annan verksamhet och blev trygg av vissheten av att det faktiskt fungerade.

Stina

Stina är tydlig med att:

Det är ju bra om man får ihop teorierna med praktiken, då får man ju verktygen att jobba med, det ger ju en djupare förståelse jämfört med att inte känna till teorierna om man jobbar i branschen utan teorikunskapen

Längre fram under praktiken fick Stina en medvetenhet kring vikten av empati kopplat till klienterna men att hon måste själv stå på en plattform utanför för annars är risken att hon dras in för mycket i klienternas värld. Under gemensam handledning tillsammans med yrkesverksamma under senare delen av praktiken blev dem mer mänskliga, socialt arbete är svårt även för de yrkesverksamma, men att:

Det är ju inget motsatsförhållande i det. Vi är inte färdiga någonsin, det är en process, man ställs hela tiden inför något nytt som man är osäker inför, annars stannar man ju, då händer inget mer.

Therese

Therese säger att hon var tveksam i början för de inte talade om teorier på praktikplatsen men sen insåg hon att det var mycket teorier som dem använde på arbetsplatsen men att de inte pratade om teorin eftersom de har arbetat länge där och det har blivit som rutiner för dem. De använde sig mycket av kommunikationsteknik, ledarskap och organisationsteori. Det var en hel del teori som de använde där. Hon säger att i början av praktiken tyckte hon att yrkesrollen var övermäktig, Hon var lite tveksam till om hon skulle vara lämplig för yrkesrollen, sen upptäckte hon att det hon hade med mig mycket från kurserna och teorierna vilket hjälpte henne att anpassa sig till yrkesrollen. Hon anser att praktiken är en mycket stor del av hennes kunskapsutveckling. Det gav henne möjligheter till självreflektion. Hon fick även kunskap om sig själv och hur det är att vara ute i arbetslivet.

Lena

Lena önskade från början att praktisera inom barn- och ungdomspsykiatri eller med flyktingverksamhet men blev övertalad av sin lärare att göra praktik inom socialtjänsten i stället. Med facit i hand tycker hon att det var bra att hon gjorde det. Hon tycker själv att hon är bättre på att samtala än att skriva och dokumentera och ser inte sig själv som en skrivbordstyp. Inom socialtjänsten är det mycket skrivande och genom praktiken har hon fått en möjlighet att öva på dessa bitar i stor omfattning. Hon behöver inte längre vara orolig för detta. Lena hade från början en något negativ bild av socialtjänsten med inslag av paternalism och maktmissbruk. Hennes syn på detta har inte förändrats men hon har genom praktiken sett komplexiteten med socialt arbete, hur svårt det kan vara.

Anna

I och med att utbildningen är så bred och att detta ibland kan skapa en osäkerhet kring vad studenten vill och kanske framförallt kan göra så ser hon det som väldigt viktigt att själv få välja praktikområde utefter sitt eget intresse. Anna har under sin utbildning genomfört två praktikperioder. Under den första perioden på en familjehemssektion, och ett kortare gästspel på ekonomiskt bistånd, fick hon mest gå med och titta. Under sin andra praktikperiod som kurator fick hon göra desto mer på egen hand. Anna vill gärna arbeta som kurator i framtiden och anser att hon genom praktiken skaffat sig viktiga erfarenheter och kunskaper redan nu. Innan praktiken som kurator visste hon inte så mycket om kurators arbete mer än att det handlade om samtal, krisarbete etc. Hon har nu sett att det handlar om betydligt mer som till

exempel förhållningssätt, personlighet, organisationstillhörighet och att kunna stå för sitt arbete gentemot andra yrkeskategorier. Hon beskriver sin utveckling genom praktiken som nästintill total.

Från att liksom vara helt blank i stort sett, till att förstå, få jobba själv, få läsa böcker och nu när jag har lämnat det bakom mig och fördjupar mig i min egen uppsats så är det ju ännu mer som polletten trillar ner, som jag känner att nu skulle nog jag kunna gå in och vara ganska säker och tänka att jag faktiskt vet vad jag gör och varför jag gör det och hur jag kan göra det.

Praktikhandledarna

Många av praktikhandledarna menar att genom den studiehandledda praktiken får studenterna för första gången en möjlighet att få möta teorin i skarpt läge. De får även se att verkligheten är annorlunda och mer komplex än vad som beskrivs i teoretiska modeller. Det handlar även om att få chansen att möta människor och få känna att man kan vara en del i förändringen hos utsatta människor.

*Allt detta som finns på universitet finns i praktiken från nära håll och på "riktigt".
Här blir det allvar med krockkudde!*

För att få ut något av praktiken krävs en teoretisk grund att stå på men samtidigt är praktiken en förutsättning för att kunna skapa sig en helhetsbild av arbetet.

Till exempel kan det vara svårt att lära sig hantera känslor och upplevelser i arbetet om man endast läst om detta i teorin, men själv aldrig varit i situationer där man behövt hantera känslor och upplevelser. Därför är teori och praktik lika viktiga.

Praktiken ger även ett möte med olika arbetsplatskulturer samt en träning i att samverka med kollegor och andra myndigheter. Speciellt viktigt, anser flera informanter, är detta för studenter som helt saknar arbetslivserfarenhet. Det blir helt enkelt en social träning som är nödvändig för att fungera på en arbetsplats. Studenterna ges även, enligt några praktikhandledare, en introduktion till en språklig begreppsanvändning genom den studiehandledda praktiken. Praktiken kan även fungera som en självförtroendehöjare då

studenterna får känna på arbetsuppgifter som de också klarar av. Den är även en träning i att möta motgångar i olika former och att kunna hantera dessa på ett professionellt vis.

En majoritet av praktikhandledarna resonerar i sina svar om praktikens möjlighet till reflektion. Praktiken skapar möjlighet för studenterna att göra något självständigt för att sedan diskutera det med sin handledare. Tillsammans med handledaren kan studenten tränas i att förstå vad som händer i ett klientmöte vilket kan vara svårt att upptäcka med endast teoretiska förkunskaper. I mötet med utsatta människor kan studenten i gemensam reflektion med handledaren komma till insikt om sina egna svårigheter och hur de kan aktualiseras genom att möta i kris. Det behöver inte nödvändigtvis handla om att göra saker själv. Några menar att det skapas förutsättningar för reflektion genom att se hur handledaren agerar i vissa situationer.

Att följa med sin handledare och ser hur denne hanterar olika situationer ger möjlighet till reflektion och funderande och en diskussion.

Analys

Flera av informanterna beskriver hur de under den studiehandledda praktiken gick från att vara osäkra på teorianvändandet och praktikanrollen till att efterhand bli allt mer säkra. Linder kunde i sin longitudinella studie av sjuksköterskestudenternas finna ett liknande mönster där studenterna gick från osäkerhet kring teori och sin roll till att under tredje studieåret vara betydligt tryggare i sitt agerande och kring synen på integreringen av teori och praktik.¹³⁸ Informanterna i vår studie upplever under den studiehandledda praktiken en fördjupning gällande sin kunskapsnivå. Ett annat sätt att se på utveckling genom praktiken enligt en respondent kan vara att denna synliggör att den teoretiska förkunskapen som respondenten gick in i praktiken med faktiskt fungerar i praktiskt socialt arbete samt att teorin är nödvändig för att förstå praxis. Detta i jämförelse med att arbeta inom socialt arbete utan en teorigrund.¹³⁹ Schön hävdar att tidigare kunskap inte alltid kan förklara en situation och därför måste den som arbetar experimentera, pröva sig fram och byta strategier för att lyckas. Vi känner inte att denna tanke från Schön alltid håller inom socialt arbete då vi har att göra med hjälpsökande individer som knappast är betjänta av ett experimenterande. Å andra sidan kan

¹³⁸Linder, 1999, s. 154.

¹³⁹Se kap.5.3

socialt arbete innehålla moment av sökande efter en metod som passar just den individen och en sådan process kan ta tid och kräver kanske flera försök innan man lyckas. Enligt vårt sätt att se det får inte försöken utgå från en ”magkänsla” utan just vara, som en respondent uttrycker det, förankrade i teorier.¹⁴⁰ Detta bör också enligt vår mening vara det professionella angreppssättet som socialarbetare utgår ifrån.

Utifrån praktikhandledarenkäten kan vi dra slutsatsen att den studiehandledda praktiken även utgör en socialisationsprocess där studenten tillägnas och får en introduktion till ett yrke med dess språkbruk, kultur och olika samverkansvägar. I detta ingår även en språklig begreppsträning. Enligt Dewey blir det en möjlighet till kulturell reproduktion där nästa generation ges möjlighet till att delta i och utveckla yrkeslivet.¹⁴¹ Polanyi, som Rolf tolkar denne, menar att kunskap skapas i en process där individ och kultur samspelar och påverkar varandra. Språket är betydelsefullt kring kunskapsbegreppet och genom att använda språket så är det ett av sätten som en kultur formar en hypotes om verkligheten¹⁴²

En student pekar på att den studiehandledda praktiken gav insikt av värdet att ta del av kollegors kunskap och erfarenheter på en arbetsplats, hur dessa kunskaper och erfarenheter kan komplettera varandra. Utifrån Schöns tankar om reflektionens betydelse för kunskapsutveckling ser vi en fara med ett allt högre tempo i arbetslivet kan leda till att den enskilde går miste om att ta del av andras erfarenheter och tillsammans dryfta dessa. Däremot kan den studiehandledda praktiken, där tid finns för diskussion mellan handledare och praktikant, utgöra en möjlighet för reflektion och bearbetning även av andras erfarenheter. Flertalet av praktikhandledarna har i sina svar varit inne på att den studiehandledda praktiken möjliggör reflektion i samspelet mellan praktikhandledare och student. Det kan både handla om att göra något självständigt eller att studenten iakttar hur praktikhandledaren själv agerar för att sedan tillsammans diskutera kring vad som skedde. Dewey hävdar att individen utvecklas i ett samspel med sin omvärld och att detta är en dialektisk process där studenten lär sig förstå sammanhanget.¹⁴³ Även Schön påpekar samspelet mellan elev och lärare men betonar samtidigt att det avgörande klivet i studentens kunskapsutveckling måste komma från studenten själv även om handledaren är vägvisaren.¹⁴⁴ Ett exempel på detta kan vara som en

¹⁴⁰ Se kap. 5.4.

¹⁴¹ Dewey, 1997, s. 11 ff.

¹⁴² Rolf, 1991, s. 22-24.

¹⁴³ Dewey, 2008, s. 17.

¹⁴⁴ Molander 1996, s. 153.

av studenterna påpekar att man genom att göra något självständigt så faller många bitar på plats. Att veta vad man gör och varför man gör det blir då synliggjort för studenten.

En gemensam nämnare hos Dewey, Schön och Polyani är den starka betoningen av görandet. Vi delar den uppfattningen och ställer oss något kritiska till om det är så att studenterna i allt för hög grad under sin studiehandledda praktik endast iakttar hur praktikhandledarna agerar i stället för att få prova på själva. Studentens eget görande bör enligt vårt synsätt komma in relativt tidigt under praktikperioden och varför inte mer kontinuerligt under övriga utbildningsmomenten på socionomprogrammet.

Vi slås i informanternas utsagor om den studiehandledda praktikens stora möjliggörande för reflektion. Vi drar genom detta en försiktig slutsats att reflektionsmöjligheterna är relativt små inom dagens socionomutbildning då detta ges en mycket framträdande plats under vilken utveckling den studiehandledda praktiken medför. Större möjligheter till reflektion och därigenom ökad medvetenhet mellan teori och görande borde vara möjligt att uppnå även inom andra moment under socionomutbildningen.

5.5 Efterfrågade kunskaper för yrkesrollen

Rickard är medveten om att arbetsgivarna har krav på vad studenterna ska kunna och att det någonstans måste vara så. Samtidigt är det viktigt att universitetsvärlden ger studenterna kunskaper inom det etiska området som i bästa fall förankras djupare hos socionomstudenten och det inte bara får vara ekonomiska aspekter som får styra synsätt och arbetsmetoder. Rickard ser vetenskapsteoretiska kunskaper underordnade kopplat till hans nuvarande syn på yrkespraktiken. Viktiga kunskaper handlar snarast om förmåga till bemötande, reflekterande yrkesutövning. Rickard menar att för den yrkesrollen kan man aldrig bli tillräckligt förberedd.

Malin

Malin betonar vid flera tillfällen under intervju att bemötande och synsätt är en viktig del i yrkesrollen. Ett salutogent synsätt, där man lägger fokus på friskfaktorer är viktigt för henne. Samtidigt är hon medveten om att en organisation många gånger omfattar flera olika professioner där var och en har med sig sitt egna perspektiv och synsätt. Det kanske inte heller bara handlar om yrket utan skulle också enligt henne kunna ha att göra med att individer är olika och helt enkelt har olika synsätt. Förmågan att ta del av andras erfarenhet och utgångspunkter är en värdefull kunskap för henne.

Therese

Therese tycker att hon lärde sig mycket under praktiken men hon tycker att själva förhållningssättet, hur man bemöter individer är oerhört viktigt. Kunskap är något som man kan lära sig hela tiden för att anpassa sig till och som en förberedelse för yrkesrollen. Hon anser att bästa sättet att anpassa sig till arbetsmarknaden är att man kan kombinera teori och praktik på ett bra sätt. Hon efterlyser ett större samarbete mellan universitet och arbetslivet för att kunskapskraven formas och tydliggörs för alla parter.

Stina

Då Stina har mångårig yrkeserfarenhet innan hon började studera på socionomprogrammet har hon en förståelse för varför socionomer behöver ha med sig en bredd kunskapsmässigt inför yrkesrollen. Samtidigt så inser hon att då det är en generalistutbildning, så kan vi inte få med oss allt, och att kunskapsprocessen fortsätter genom yrkeslivet med personliga erfarenheter som varvas med vidareutbildning. Då Stina under sin utbildning haft fortlöpande kontakt med en mentor med erfarenhet av socionomyrket har detta samarbete givit henne många insikter om fler aspekter om yrkesrollen där hon tidigare hade förutfattade meningar. Stina poängterar att socionomutbildningen måste ge studenterna en bra grund att stå på kunskapsmässigt och att den borde gå mer i jämn takt med vad som händer inom praktiskt socialt arbete idag. Hennes erfarenhet är att hon i sina kontakter med yrkesverksamma har fått höra att de tycker att studenterna verkar dåligt rustade för verkligheten, vad lär de sig inne på socionomprogrammet? Stina menar att universitetsvärlden och arbetslivet bör ha fortlöpande kontakt med varandra för att utvecklas och påverka varandra tillsammans.

Lena

Lena tycker att det är bra att socionomutbildningen är en generalistutbildning eftersom hon tycker om att prova olika saker. Eftersom arbetsmarknaden för socionomer är så bred ser hon det som en omöjlighet att träna eller lära studenterna att klara av alla aspekter för socialt arbete. Hon återkommer vid flera tillfällen i intervjun att kunskaper i att skriva och dokumentera är viktiga kunskaper, åtminstone för att arbeta på socialkontor. Dessa kunskaper hade varit bra att ha med sig när det är dags för att börja arbeta, det hade gynnat alla.

Lena är även nöjd med att de på Bräckeutbildningen vid återkommande tillfällena haft yrkesverksamma föreläsare från fältet. Det har gett henne insikter i praktisk socialt arbete.

Anna

Anna tycker det är viktigt med en bred teoretisk grund när man går in i socialt arbete. Teorin använder man för att veta vad man gör, för att veta varför man gör det samt för att konkretisera hur man ska göra det. Teorier kanske inte är helt allsmäktiga och förklarar allt till punkt och pricka men man måste ha något att utgå ifrån och att detta sker systematiskt. Man kan inte bara agera utifrån godtycke och magkänsla. Samtidigt är det viktigt att man inte bara agerar som en maskin per automatik. Det måste finnas en praktisk kunskap också. Hon ser en fara med att arbetsmarknaden skall styra över utbildningen till att till exempel vara fokuserad på socialsekreterarjobbet i mån av tillgång och efterfrågan. Det är viktigt att utbildningen är generell till sin karaktär så att man kan läsa det man är intresserad av. Anna som har gått större delen av sin utbildning vid ett annat lärosäte jämför även utbildningen i Göteborg med denna och menar att de på hennes tidigare utbildningsort så fick de mycket mer metodträning i form av praktiska övningar i form av rollspel och samtalsövningar.

Praktikhandledarna

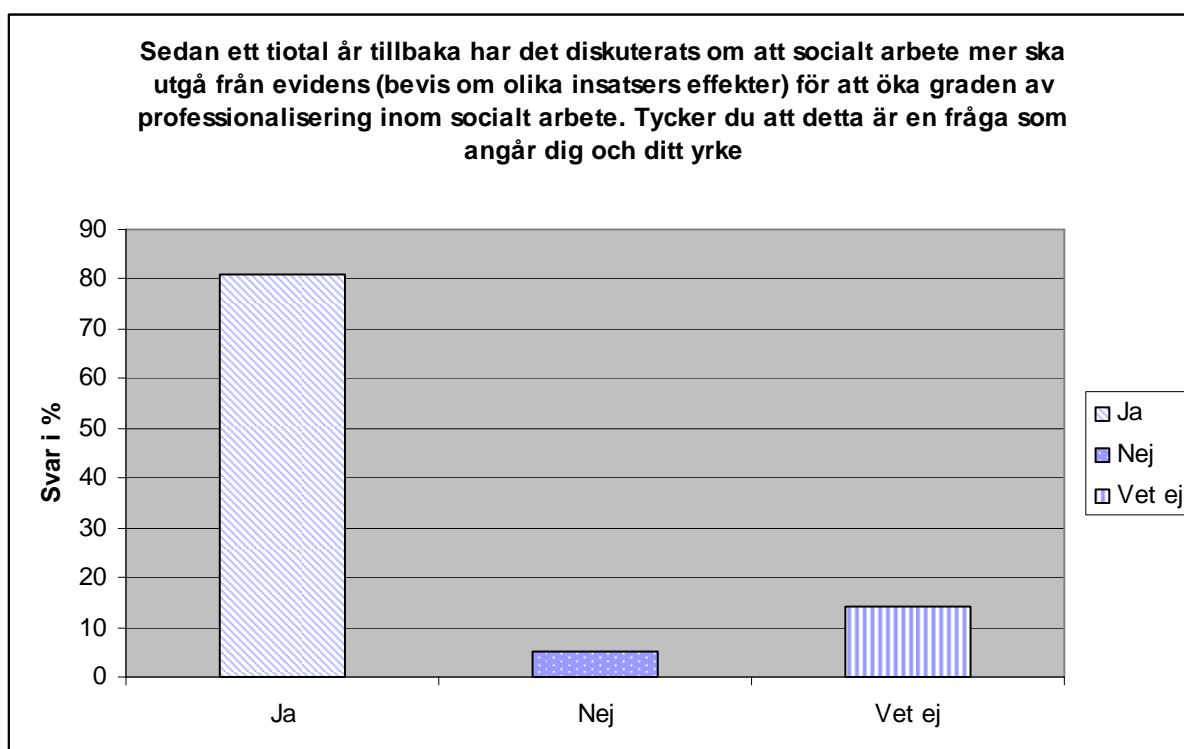
Bemötande och förhållningssätt är ett återkommande svar från praktikhandledarna när vi frågar efter vilka yrkeskunskaper de tycker är viktiga för en socionom. Av stor vikt är det att kunna bemöta klienterna på ett respektfullt sätt när man möter frustration och ilska. I detta ges av många, god självkänedom och empati där man möter klienter förutsättningslöst utan fördomar, en stor betydelse. Många betonar även vikten av att självständigt kunna förena teori med det faktiska görandet för att kunna arbeta utefter en helhetssyn. Genom den studiehandledda praktiken med handledaren som bollplank kan studenterna när de observerar och prövar själv konfronteras och få en insyn i dessa yrkeskunskaper.

Evidensbaserade metoder är enligt handledarna en inte oviktig del för socionomers yrkesutövning. 81 % av populationen tycker att det är en fråga som är angelägen för deras yrkesfält.¹⁴⁵ I svaren visar en stor majoritet att evidens är nödvändig för professionens status där de metoder som används har en bevisad effekt för att säkerhetsställa ärendehantering och interventioner.

¹⁴⁵ Se figur 2

Jag tror att det är viktigt att kunna förklara och motivera varför man gör som man gör och ge yrket en status. Kan även ge en trygghet i beslut och hantering av ärenden.

Insatser skall vara mer evidensbaserade: ge önskvärd effekt för effektivisering och för att insatser ej skall ha motsatt effekt, vilket de kan ha om man inte vet att de har en bra effekt.

Figur 2

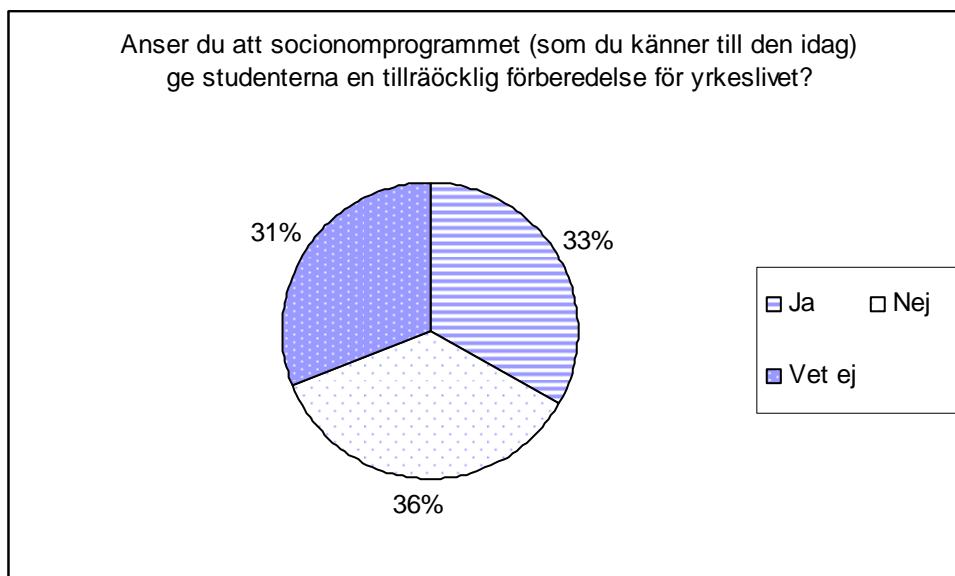
Vi frågar i praktikhandledarenkäten om de tycker att socionomutbildningen som den ser ut i dag ger studenterna en tillräcklig förberedelse för yrkesrollen. Svaren ger en något blandad uppfattning om den verkligen gör det.¹⁴⁶ 36 % tycker inte att den gör det i tillräcklig grad medan 33 % anser att den gör det i tillräcklig grad. Resterande har svarat ”vet ej” vilket vi tolkar som att det är svårt att ta ställning till en så vid fråga. Men då praktikhandledarna kunde motivera sina svar ser vi att den grupp som svarat att de anser att socionomprogrammet ger en tillräcklig förberedelse i många fall betonar att de har erfarenhet av duktiga studenter med

¹⁴⁶ Se figur 2

goda teoretiska förkunskaper. Samtidigt påpekar många här att en utbildning aldrig kan förbereda den kompletta medarbetaren. Lärandeprocessen stannar inte upp vid examen utan fortsätter hela yrkeskarriären.

Jag tror i stort sett att socionomutbildningen som den ser ut idag förbereder praktikanten för yrkesrollen som socionom. Jag har själv upplevt att mina praktikanter haft goda kunskaper inom vissa grundläggande områden och att de under praktiktidens gång har blivit mycket självständiga. Hade utbildningen inte förberett dem för yrkesrollen, hade de nog inte blivit så självständiga.

Det går inte att lära allt på universitetet. Jag har arbetat i många år men lär mig hela tiden mer om det sociala arbetet.

Figur 3

I den grupp som har svarat nej på frågan anser en stor del att utbildningen är alltför generell, för kort och kanske inte ger de specifika yrkeskunskaper som krävs för vissa arbeten. Mer praktik och kanske framförallt två praktikperioder inom olika fält efterlyses av flera som anser att gränsen mellan universitetet och yrkesfält har ett för stort avstånd.

Jag tycker att socionomutbildningen är för kort eftersom det i nuläget blir många inriktningar som hamnar på valbara kurser, samt att man bara har en termins praktik. Jag tycker att man bör förlänga utbildningen och lägga till mer praktik.

Teorin sammankopplas i för liten utsträckning med verkligheten. Synes ofta som att lärare på programmen har varit ute i praktiken i för liten utsträckning eller alltför långesedan.

Analys

Resultatet visar att praktikhandledarna i mycket låg grad anser att socionomutbildningen ger en tillräcklig förberedelse för yrkeslivet. 36 % av de tillfrågade anser att utbildningen inte ger tillräcklig förberedelse. Detta är givetvis alarmerande men bör även ses i ljuset av att frågan kan vara svår att ta ställning till. Många praktikhandledare kanske inte i detalj vet hur utbildningen är upplagd i innehåll och form. Det kan även bero på vilken arbetsplats praktikhandledaren själv har. Till exempel kan denna ställa krav på specialkunskaper som inte ges inom utbildningens ramar. Dessa synpunkter fanns även i den studie som genomfördes av samarbetskommittén för Sveriges socionomutbildningar där dock en majoritet menade att eventuella specialkunskaper kan förvärfvas på respektive arbetsplats efter genomförd utbildning.¹⁴⁷

Genom att tränas i reflektion i handling, enligt Schöns synsätt, tror vi att detta kan leda till en grundkompetens för yrket som sedan kan appliceras även inom andra yrkesfält där studenten inte har praktiserat inom. En metafor kan här vara på sin plats - en individ kanske inte ser betydelsen av ett förstoringsglas förrän individen har använt det. Men när de har använt ett kan de tänka sig hur även andra förstoringsglas skulle kunna göra nytta. Resultatet i vår studie visar att studenterna anser att socionomprogrammet skall vara generell till sin karaktär och att det därför inte är lämpligt med att försöka nå en specifik yrkeskompetens. Möjligheterna att nå en yrkeskompetens genom endast utbildning är Rolf, som ovan nämnts, tveksam till. Studenterna får genom utbildningen en grund att utgå ifrån men sedan måste studenten ut i arbetslivet för att nå djupare kunskap om sitt yrkesroll.¹⁴⁸

Det är genom det teoretiska övandet, att bli kunnig inom många områden, som socionomstudenten ges verktygen som kan vara till hjälp i att förstå det praktiska sociala arbetet. Å andra sidan visar vår empiri att viktiga färdigheter för socialarbetaren som studenter och praktikhandledare tar upp i första hand handlar om bemötande, etik och

¹⁴⁷ Alwall, 2004.

¹⁴⁸ Rolf 1991, s. 127.

förhållningssätt gentemot klienterna. Dessa färdigheter har alla sin teoretiska hemvist någonstans men det är genom att konfronteras med verkligheten under praktiken, som studenterna tränas i att hantera och relatera till teorierna på ett mer professionellt sätt.

Den studiehandledda praktiken kan även ses som en del i ett erfarenhetskapital där studenten efter hand bygger upp sin repertoar av egna bilder, tolkningar och handlingsstrategier vilket enligt Schön kan utgöra ett verktyg för att tolka nya situationer.¹⁴⁹

Att det finns en osäkerhet kring utbildningens yrkesförberedande förmåga bör ändå tas på allvar. Vi ställer oss frågan hur studenterna bättre skulle kunna förberedas för sitt kommande arbetsliv? Flera av studenterna i vår studie resonerar om att en väg kan vara att akademi och yrkesfält bör ha mer kontakt med varandra för att ta del av varandras erfarenheter och utgångspunkter. Några av studenterna påpekar även motsatsen där det ses som en fara i att arbetsmarknadens krav på yrkeskompetens skall styra över utbildningens innehåll och form i allt för stor grad.

Som vi konstaterat i tidigare avsnitt ser en del praktikhandledarna att praktiserande studenter kan utgöra en brygga mellan akademi och fält men denna kontaktyta kan inte ses som helt tillräcklig. Även lärare och forskare bör involveras i denna process för att en förståelse skall uppstå och att kunskapsutveckling sker från gång till annan i mötet mellan parterna. Ett exempel på hur ett sådant samarbete kan uppstå är forskningscirkel som bland annat Wiig tar upp.¹⁵⁰ I dessa kan teoretiker och praktiker mötas och gemensamt dryfta frågor om vad socialt arbete skall utgå ifrån och hur ny kunskap i gemenskap mellan praktiker och teoretiker kan uppnås. I Erikssons nyligen utkomna avhandling framkommer att studenterna möts av olika synsätt från sin utbildning där ny kunskap som studenterna tagit till sig inte praktiseras ute på yrkesfältet. Vi tror inte att detta är något specifikt för lärarkåren utan även att det i hög grad kan gälla inom det sociala arbetet. Vi ser i vår empiri och att det finns ett behov av en kontinuerlig verksamhet där universitet och fält mer regelbundet kan mötas. Det handlar inte om att överta varandras funktion och roll. Istället gäller det snarare att hitta nya vägar för att möjliggöra för ett närmande mellan akademi och fält.

¹⁴⁹ I Molander, 1996, s.138

¹⁵⁰ Se kap. 3.

Även samspelet mellan student och lärare är viktigt. Utifrån Rystedts och Gustavssons studie kring den arbetsintegrerade sjuksköterskeutbildningen var en slutsats att samspelet och kommunikationen mellan lärare och studenter en faktor som var viktig för öka förståelsen kring aspekter av det arbetsintegrerade lärandet

6. Resultatsammanfattning

Vår undersökning visar att den studiehandledda praktikens kanske största funktion är att skapa en integrering av teori och praktik. Praktiken ger studenten möjlighet till att praktiskt utöva socialt arbete och detta görande ger en ökad insikt om hur teori kan användas för att förstå en komplex verklighet.

Studien visar även att socionomutbildningen är och skall vara en grund att utgå ifrån när det är dags att börja arbeta. Det är knappast möjligt att lära sig allt i en utbildning och eventuella specialkunskaper kan inhämtas senare i arbetslivet. Svaren från informanterna visar att den studiehandledda praktiken även har en socialiserande funktion för studenterna där de i det vardagliga arbetet kan ta del av en organisationskultur och där de språkliga begreppen ges en djupare kontextuell förståelse i jämförelse med renodlade teoretiska studier. Vi kan även dra slutsatsen att det finns ett behov av reflektion över görandet och teorianvändandet och att detta möjliggörs under den studiehandledda praktiken på ett djupare sätt jämfört med den undervisning studenterna har fått i tidigare delar av utbildningen.

Det går inte att bortse från att det finns ett glapp mellan akademi och det praktiska sociala arbetet men genom den studiehandledda praktiken kan studenterna utgöra en brygga mellan universitetet och arbetslivet. Detta i och med att studenterna tillför fältet ett ifrågasättande synsätt men även bidrar med färsk teoribildning vilket kan leda till reflektion och kunskapsutveckling även hos handledarna. Handledarna å sin sida ger studenten sina perspektiv och erfarenhet. Detta är kunskaper som studenter sedan tar med sig i den resterande utbildningen. Frågan är om denna kontaktyta är tillräcklig då empirin i båda undersökningsgrupperna visar att det finns en dikotomi mellan fältet och akademien. Informanterna efterlyser flera samarbetsformer mellan universitet och arbetsliv.

Bland studenterna framkommer det varierande uppfattningar om dagens och framtidens utbildning skall innehålla mer studiehandledd praktik. Några studenter argumenterar för två praktikperioder av olika omfattning och inom olika delar av socialt arbete för att bredda erfarenheten. Å andra sidan anser några studenter att en termin i dagens utbildning är tillräcklig.

Bland praktikhandledarna anser majoriteten att socionomutbildningen skall innefatta mer praktik. Detta skulle kunna relateras till att en stor del anser att dagens utbildning är för liten

utsträckning förbereder studenterna i tillräcklig grad för det framtida yrket. Teoretiska kunskaper värderas samtidigt högt av båda undersökningsgrupperna och får inte minskas på bekostnad av en allt för stor praktikandel på socionomutbildningen i Göteborg. Detta kan konkretiseras genom att även vid en förlängning av socionomutbildningen råder inte någon total konsensus i undersökningsgrupperna om att den extra terminen nödvändigtvis måste bestå av mer praktik. Då framstår det som viktigare att utbildningsstrukturen ses över där teoretiska moment mer kontinuerligt varvas med eget görande då studenterna tränas i integreringen mellan teori och praktik. Det finns ett förslag att omarbeta termin tre på socionomutbildningen där intentionen är att teori och praktik varvas i större uträkning än vad fallet är idag. Studenterna kan på så vis lättare ges en större möjlighet till att integrera teori och praktik genom att regelbundet under en termin växla mellan social teoribildning, praktik och vetenskapsteori i samspel med praktikhandledare, lärare och studenter.

7. Diskussion

Det går att tvista om denna studies vetenskapliga värde. Studien är i huvudsak kvalitativ till sin karaktär vilket kan ifrågasättas om man har en vetenskaplig kunskapssyn som i första hand vill nå kunskap genom generaliserbara studier. Vi vill dock slå fast att vi ser ett värde även i exemplifieringar av uppfattningar och beskrivningar om hur, om än några få, respondenter ser på sin kunskapsutveckling genom den studiehandledda praktiken. Dessa utsagor har kompletterats genom en webbenkät där vi vill närma oss studiens syfte och frågeställningar på ett bredare sätt genom att praktikhandledares utsagor vävs in i resultat och analys. Vi skriver medvetet att vi vill närma oss syfte och frågeställningar då vi ser att dessa inte till fullo kan göra anspråk på ett fullkomligt vetenskapligt värde. Studien har ett stort svarsbortfall i både förstudie och praktikhandledarenkät. Den låga svarsfrekvensen gör att de tabeller vi presenterar i studien egentligen har ett lågt värde men vi vill även här göra exemplifieringar av vår empiri som skulle kunna tyda på åtminstone en trend i svaren. En större svarsfrekvens kunde ha gett oss svar i en annan riktning. Till detta kommer även vår egen förförståelse som påverkar vår tolkning och analys men även vårt sätt att konstruera frågor till informanterna. Vi har även diskuterat det faktum att åldersmässigt är våra studentinformanter inte de allra yngsta på socionomprogrammet i Göteborg. Detta innebär att fokus är på en grupp som med egen arbetslivserfarenhet kan ha en annan inställning till görandet och reflektionen över handlingens betydelse för en kunskapsutveckling jämfört med de yngre studenterna.

En styrka som vi ser när det gäller studiens tillförlitlighet är att studenterna har gett oss återkoppling och synpunkter på vår tolkning av deras utsagor. Detta har gett oss en trygghet i att nämna att det är exemplifieringar som har ett värde även för andra att ta del av.

Vår studie visar att den studiehandledda praktiken har en stor del i studenternas kunskapsutveckling och framförallt i ett synliggörande av integreringen mellan teori och praktik. I Deweys, Polanyis och Schöns anda får studenterna genom praktiken ta del av *görandet* i konkreta fall. De ges möjlighet att träffa klienter vilket måste ses som en ovärderlig erfarenhet att bära med sig i framtiden i jämförelse med att enbart teoretisera kring det mellanmänniska mötet. Utifrån tidigare forskning som vi har redovisat ovan och vår studies resultat ser vi att det är viktigt med en närhet mellan studenterna och arbetslivet genom praktiken. Att mötas över professionsgränserna, ha ett nära utbyte och samarbete mellan studenter och lärare är förutsättningar som underlättar integreringen mellan teori och

praktiskt socialt arbete. Vi kan dock se att detta har varit en återkommande utmaning, inte bara för det sociala arbetets fält utan även inom andra professioner som till exempel sjuksköterske- och läraryrket.

Denna studie inleds med en kortare redogörelse för den diskussionen som förekommer mellan forskarna Salonen/Dellgran & Ronnby. Vi ser det som nödvändigt med en god teoretisk förankring men även att studenter ges en möjlighet att få pröva på görandet för att, som en praktikhandledare påpekade, få testa på teorin i skarpt läge. Vår studie ger ingen entydig bild i någon riktning där praktik eller teori har företräde inför den andre. Däremot kan vi konstatera att båda delarna hänger ihop och att det finns ett explicit behov från både handledare och praktikhandledare att studenterna ges mer träning och ökad förståelse för den inbördes relationen . Vi delar Deweys uppfattning om att de båda fenomenen kompletterar varandra.¹⁵¹

Vi gick in i studien med en egen uppfattning om att det behövs mer studiehandledd praktik inom socionomprogrammets ramar. Vi hade själva en erfarenhet av görandets betydelse för att lättare kunna förstå hur teori kan användas i situationer i arbetslive och hur kunskap nås genom att få pröva, misslyckas och sedan pröva igen för att kunna gå vidare. Vår uppfattning har dock svängt en aning under uppsatsprocessens gång. Kanske det inte nödvändigtvis är proportionerna på praktiken som är det avgörande? Istället har vi närmat oss en uppfattning som berör modellen av studiehandledd praktik, vilka aktörer som är involverade i processerna kring momenten som studenterna deltar i. Den studiehandledda praktiken är inte det enda inslaget i utbildningen som leder till reflektion hos studenterna. Snarare är det väl så att momenten behöver varvas för att länkas samman på bästa sätt. Som ovan har redovisats finns ett förslag på att omarbete termin tre där praktik, teori och vetenskaplig metod möts på ett nytt sätt. Studenterna som går Bräckeinriktningen har under sin studietid tillgång till mentorer som enligt vårt synsätt möjliggör reflektion kring yrkesrollen och socialt arbete för studenterna. Detta är exempel på en fältanknytning som inte med nödvändighet reducerar den teoretiska undervisningen under utbildningen. Snarare är vi övertygade om att detta kan möjliggöra en reflektionsprocess hos studenterna som väl kompenserar en ytterligare praktikperiod. Därmed inte sagt att den studiehandledda praktiken som den ser ut idag på något sätt är överflödigt. Själva görandet är en mycket viktig del i en kunskapsutveckling och att under praktiken få göra det med autentiska fall kan inte på något sätt undervärderas. Dock

¹⁵¹ Dewey, 2008 s. 17

tror vi att den repertoar av erfarenheter, som Schön betonar hjälper praktikern att möta även nya situationer, kan byggas på även utanför praktikplatserna. Till exempel genom att i större grad variera undervisningen där social teori, vetenskapsteori och praktik vävs in i varandra och kanske inte som i dagens utbildning, enligt vårt synsätt, på de flesta kurser utgör isolerade fenomen. Det är inte viktigt att lära sig en teori utantill utan det handlar mer om att nå en förståelse för teorins funktion i sig. Vi ser därför de initiativ från Göteborgs universitet som redan har tagits (Bräckeutbildningen) och som eventuellt skulle komma att genomföras (förändring av termin tre) är lovvärda och även nödvändiga

En annan faktor som talar emot en utökning av den studiehandledda praktiken är det faktum att tempot tenderar att bli allt högre i dagens arbetsliv. Därigenom måste vi ställa oss frågan om det sociala yrkesfältet mäktar med att ta emot fler praktikanter än vad fallet är idag. Då socionomprogrammet har expanderat på senare år är det många studenter som behöver beredas en praktikplats.¹⁵² En risk som vi ser i ovanstående är att kvaliteten på praktikplatserna kan påverkas i negativ riktning. Det är ingen idealsituation för studenten att under en termin vistas på en praktikplats där denna har tagits emot på nåder. Studenten måste få möta en praktikhandledare som är både kunnig och engagerad i studentens kunskapsutveckling där en gemensam diskussion hela tiden är närvarande kring vad man gör, varför man gör det och hur man gör det. Vår egen erfarenhet är dock att de flesta studenter är nöjda med sina praktikplatser men om fallet inte är så blir det en bortkastad termin för studenten som kanske inte leder till görande, reflektion och därmed kunskapsutveckling. Vi ser det med andra ord som mer eftersträvansvärt med praktikplatser med kvalitet framför kvantitet. Med samma ord kan vi även sammanfatta vår syn på den undervisning som studenter ges både före och efter den studiehandledda praktiken.

¹⁵² Karlsson, 2008, s.4

8. Källförteckning

Tryckta källor

Alwall, J. (2004) Att utveckla socionomutbildningen – Sammanfattande reflektioner. I

Alwall, J. (red.) (2004) *Vägar till kvalitetsutveckling inom socionomutbildningen: Rapport från ett pedagogiskt utvecklingsprojekt* (Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie, 34).

Stockholm: Sköndalsinstitutet

Alwall, J. (red.) (2004) *Vägar till kvalitetsutveckling inom socionomutbildningen: Rapport från ett pedagogiskt utvecklingsprojekt* (Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie, 34).

Stockholm: Sköndalsinstitutet

Bernler, G. & Johnsson, L. (1989) *Att handleda praktikanter i sociala yrken*. Stockholm: Natur och kultur

Brunnberg, E. (red.) (2007) *Socionomutbildning i omvandling 1967-2007: en jubileumsutskrift* (Proceedings in social work, Örebro University, 1). Örebro: Örebro Universitet.

Dewey, J. (1999) *Demokrati och utbildning* (T. Englund, övers.). Göteborg: Daidalos

Dewey, J. (2004) *Individ, skola och samhälle: utbildningsfilosofiska texter* (R-M. Hartman, övers.). Stockholm: Natur och kultur

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2003) *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik

Grönlund, E., Lindqvist, G., Khosaba, S. & Olbers-Croall, A. (2007). Teori – Praktik i professionsutbildningar. I Holmstrand, L. (red.) (2007) *Teori och praktik: Tankar från forskningscirkel* (rapporter från Växjö universitet. Universitetspedagogiskt centrum 2007:2). Växjö: Växjö universitet

Göteborgs Universitet. (2006) *Fältförlagd socionomutbildning, 140 poäng* [Broschyr]. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.

Högskoleverket. (2000) *Utvärdering av socionomutbildningar* (Högskoleverkets rapportserie 2000:6 R). Stockholm: Högskoleverket

Högskoleverket. (2003) *Socialt arbete; en nationell genomlysning av ämnet* (Högskoleverkets rapportserie 2003:16 R). Stockholm: Högskoleverket

Johansson, I-M. (2004) Integrering av teori och praktik. I Alwall, J (red.) (2004) *Vägar till kvalitetsutveckling inom socionomutbildningen: Rapport från ett pedagogiskt utvecklingsprojekt* (Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie, 34). Stockholm: Sköndalsinstitutet

Karlsson, P-Å. (2008) Yrkesförberedelser i socionomutbildningen – En nationell kartläggning. I Levin, C. (2008) *Socionomutbildningarna och socialt arbete*. Lund: Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning.

Killén Heap, K. (1979) *Handledning i socialt arbete: målsättningar för praktiken: handledarens roll: metodik och yrkesprinciper* (S. Olsson, övers.). Stockholm: Wahlström & Widstrand

Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, S. (2005) Kvalitativ metod – En introduktion. I Larsson, S., Lilja, J. & Mannheimer, K. (red.) (2005) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, S. (2005) Teori, metod och empiri. I Larsson, S. Lilja, J. Mannheimer, K (red.) (2005) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Linder, K. (1999) *Perspektiv i sjuksköterskeutbildningen, hur en grupp studerandes uppfattning av sjuksköterskans yrke förändras under tre år av utbildning*. Lund: Lund University press

Pettersson, U. (1999) *Studiepraktiken i socionomutbildningen - En översyn* (Rapport i socialt arbete, 93). Stockholm: Stockholms universitet Institutionen för socialt arbete

Polanyi. (1994) I *Nationalencyklopedin* (Band 15, s. 175). Höganäs: Bra Böcker.

Reflektion. (1981) I *Svenska akademins ordlista*. Stockholm: Norstedts & Söner:

Rolf, B., Barnett, R. & Ekstedt, E. (1993) *Kvalitet och kunskapsprocess i högre utbildning*. Nora: Nya Doxa

Rolf, B. (1991) *Profession Tradition och tyst kunskap: En studie i Michael Polanyis teori om den professionella kunskapens tysta dimension*. Nora: Nya Doxa

Rystedt, H. & Gustafsson, J. (2008) *Arbetsintegrerat lärande i praktiken: Integration av teori och praktik i en verksamhetsförlagd sjuksköterskeutbildning* (Rapportserie för arbetsintegrerat lärande 2008:02). Trollhättan: Högskolan Väst

Ronnby, A. (2008) Socialhögskolans förlorade själ. *Socionomen*, 1, s. 40-43.

Salonen, T. & Dellgran, P. (2008) Alf Ronnby har en felaktig syn på socionomutbildningen. *Socionomen*, 1, s. 46-48.

Svenning, C. (2003) *Metodboken [Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling: Klassiska och nya metoder i informationssamhället: Källkritik på Internet]* (5:e omarb. uppl.). Eslöv: Lorentz.

SOU 1995:58 Kunskap och kompetensutveckling – Om yrkesroller och arbetsfält inom socialtjänsten. Stockholm: Fritzes

Thomassen, M. (2007) *Vetenskap, kunskap och Praxis: Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups utbildning

Thurén, T. (1991) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber

Trevithick, P. (2008) *Socialt arbete: teori och praktik* (P.Larsson, övers.). Lund: Studentlitteratur

Trost, J. (2001) *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur

Trost, J. (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur

Widerberg, K. (2002) *Kvalitativ Forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Wittsell, T. (2004) Personlig utveckling och professionsspecifik färdighetsträning. I Alwall, J (red.) (2004) *Vägar till kvalitetsutveckling inom socionomutbildningen: Rapport från ett pedagogiskt utvecklingsprojekt* (Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie, 34). Stockholm: Sköndalsinstitutet

Internetkällor

Göteborgs universitet. *Utbildningsplan för socionomprogrammet*.

http://www.socwork.gu.se/digitalAssets/779/779957_utbildningsplan.pdf[2009-04-11]

Forskning.se. *Svårt förena teoretisk kunskap och praktisk erfarenhet*.

<http://www.forskning.se/pressmeddelanden/pressmeddelanden/svartforenateoretiskkunskapochpraktiskerfarenhet.5.58cbe8281209cccc8078000302.html> [2009-04-19]

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> [2009-04-12]

Intervjuer

Intervju med Rickard 2009-03-10

Intervju med Therese 2009-03-12

Intervju med Malin 2009-03-16

Intervju med Anna 2009-03-18

Intervju med Stina 2009-03-19

Intervju med Lena 2009-03-19

Opublicerat material

Wiig, P. (2009a) *Termin tre består av två kurser om vardera 15 poäng* (opublicerat arbetsmaterial). Göteborg: Institutionen för socialt arbete.

Wiig, P (2009b) *Kompendium för tänkandets nödvändighet; också om tanken* (opublicerat arbetsmaterial). Göteborg: Institutionen för socialt arbete.

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Bilaga 1

Undersökning av den studiehandledda praktikens betydelse på
Socionomprogrammet

Under våren kommer vi i vår C-uppsats att undersöka hur studenter och aktörer kring socionomprogrammet i Göteborg ser på den studiehandledda praktikens betydelse för studenters kommande arbetsliv. Avsikten med denna inledande enkät som går ut till alla studenter på Socionomprogrammets termin 6 i Göteborg är att kort kartlägga inställningen kring praktikfrågor samt att fråga dig om du kan tänka dig att bli intervjuad under ca 1 timma i vår fortsatta undersökning.

Denna inledande enkätundersökning sker helt konfidentiellt och svaren vi får in kommer att ligga till grund för den fortsatta intervjuundersökningen.

Vi ber dig att fylla i denna webbenkät och samtidigt svara på om du kan tänka dig att bli intervjuad vid ett senare tillfälle kring hur du ser på den studiehandledda praktiken på socionomprogrammet.

Vi är fullt medvetna om att ni liksom vi i denna stund är upptagna av uppsatsarbete men är ändå oerhört tacksamma om ni tar er tid en liten stund.

Om du har några frågor så hör av dig till någon av oss på nedanstående adresser.

Vi tackar dig för din medverkan! **Du når enkäten genom att klicka på länken nedan.**

<https://websurvey.textalk.se/start.php?ID=29593>

Med vänliga hälsningar

Yasin Mahmod, gusmahya@student.gu.se
Mattias Landvik, guslandvm@student.gu.se
Per Faxér, gusfaxpe@student.gu.se

Studenter på termin 7, Socionomprogrammet Göteborg

Bilaga 2

Praktiksurvey

 = Frågan är obligatorisk

 1. Var har din huvudsakliga del av socionomutbildningen varit förlagd?

- Sprängkullsgatan Haga Bräcke Hisingen
- Annat lärosäte

 2. Hur många år har du arbetat innan du började på socionomprogrammet?

- 0-1 år 1-3 år 4-6 år Mer än 6 år

 3. Hade du någon erfarenhet av socialt arbete innan du började studera på socionomprogrammet?

- Ja Nej

 4. Om du hade med dig tidigare erfarenhet av socialt arbete upplevde du då att du hade nytta av dina tidigare kunskaper under din studiehandledda praktik?(Gå annars vidare till fråga 5)

- I mycket hög grad I ganska hög grad
- Delvis Inte alls
- Vet ej

 5. Är dagens antal praktikterminer inom socionomutbildningen tillräckliga inför kommande arbetsliv?

- Ja Nej

 6. Om du svarade nej på fråga 5, Hur många terminer anser du är tillräckligt för att man bli väl förberedd inför arbetslivet?

- 1 termin 2 terminer Mer än två terminer

 7. Tycker du att den studiehandledda praktiken har givit dig det yrkeskunnande som du tror att du behöver när du börjar jobba efter examen?

- Ja Nej Delvis

 8. Har du arbetat inom socialt arbete efter din studiehandledda

praktikperiod/perioder?

Ja

Nej

109. Hur värderar du den studiehandledda praktikens betydelse för studentens kunskapsutveckling?

Liten betydelse

Ganska stor betydelse

Mycket stor betydelse

110. I vilken grad finns det balans mellan teori och praktik inom socionomutbildningen i Göteborg tycker du?

Bra balans

Ganska bra balans

Inte alls balans

vet ej

111. Vilket av följande alternativ blir enligt din uppfattning en balanserad socionomutbildning vid en eventuell förändring inom socionomprogrammet.

--Välj--

112. I vilken grad hade du nytta av den teoretiska kunskapen du tillägnat dig på kurserna under socionomprogrammet när du gjorde din studiehandledda praktik?

I mycket hög grad

I ganska hög grad

Delvis

Inte alls

Vet ej

113. Tycker du att Göteborgs Universitet har bra rutiner för att den studiehandledda praktiken skall fungera bra?

Ja

Nej

Vet ej

114. Om du svarade nej på fråga 13, vad tycker du skulle kunna förbättras

0/300

115. Är det något övrigt du skulle vilja tillägga?

0/300

 16. Om du skulle vilja delta i en fördjupningsintervju om den studiehandledda praktikens betydelse var god skriv dina kontaktuppgifter i fälten nedan så tar vi kontakt med dig för att boka en tid.

0/300

Bilaga 3

GÖTEBORGS UNIVERSITET INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Hej igen!

I förra veckan skickade vi ett mail till dig angående att vi nu håller på att skriva C-uppsats kring den studiehandledda praktiken på socionomprogrammet. Syftet med enkäten är att kartlägga och undersöka inställningen kring praktikfrågor samt att fråga dig om du kan tänka dig att bli intervjuad under ca 1 timma i vår fortsatta undersökning.

Vi vill nu be dig som ännu inte har svarat om att avsätta några minuter och besvara frågorna. **Ditt svar är viktigt!** Dina svar kommer inte på något vis att kunna kopplas till dig. Alla som svarar är anonyma.

Eftersom vi inte kan se vem som har svarat på enkäten skickar vi en påminnelse till alla. Om Du redan har svarat eller om Du av olika skäl inte vill delta så ber vi Dig därför bortse från detta meddelande.

Om du har några frågor så hör av dig till någon av oss på nedanstående adresser.

Vi tackar dig för din medverkan! **Du når enkäten genom att klicka på länken nedan.**

<https://websurvey.textalk.se/start.php?ID=29593>

Med vänliga hälsningar

Yasin Mahmod, gusmahya@student.gu.se
Mattias Landvik, guslandvm@student.gu.se
Per Faxér, gusfaxpe@student.gu.se

Studenter på termin 7, Socionomprogrammet Göteborg

Bilaga 4

Intervjuguide Studenter

Bakgrundsfrågor som ålder, arbetslivserfarenhet, lärosäte samt praktikområde för den studiehandledda praktiken.

1. Om du tänker tillbaka på din utbildning, vad anser du idag är viktig kunskap inför din framtida yrkesroll?
2. Fick du praktisera inom det område som intresserade dig mest?
3. Hur viktigt var det för dig att praktisera inom det området som du eventuellt skulle vilja jobba med i framtiden?
4. Hur tycker du att du efter genomförd praktik kan relatera socionomutbildningens teoretiska perspektiv till det sociala arbetets praktik?
5. Vilka moment under utbildningen tycker du har utvecklat din förmåga till självreflektion?
6. Anser du att en termins sammanhängande studiehandledd praktik kan förbereda studenter att möta människor med olika sociala problem eller stödbehov?
7. Kan socionomutbildningen ge studenterna en yrkeskompetens i tillräcklig grad?
8. När under utbildningen tycker du att den studiehandledda praktiken tidigast kunde ligga?
9. Har de kurser som du läste inom utbildningen varit relevanta inför den studiehandledda praktiken/praktikmomenten?
10. Om du tänker tillbaka på din studiehandledda praktik, vad är de stora skillnaderna mellan hur du tänker kring yrkesrollen i början och mot slutet av perioden?
11. På vilket vis skulle du karaktärisera din studiehandledda praktik som en del i din kunskapsutveckling?
12. Ser du annorlunda på teorianvändande i yrkesutövningen efter genomförd studiepraktik?
13. Vad anser du är kunskap är och hur når man den på bästa sätt enligt ditt synsätt?
14. Hur mycket tycker du att arbetsmarknadens önskemål om socionomers yrkesfärdigheter ska ges utrymme inom socionomutbildningen?
15. År 2010 kommer socionomprogrammet att förlängas med en termin. Om du skulle ges möjligheten att forma din egen examen, hur skulle proportionerna av teori och praktik då vara?
16. Är det något annat som du vill lägga till?

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Undersökning av den studiehandledda praktikens betydelse på
Socionomprogrammet

Under våren kommer vi i vår C-uppsats att undersöka hur studenter och aktörer kring socionomprogrammet i Göteborg ser på den studiehandledda praktikens betydelse för studenters kommande arbetsliv. Denna enkät går ut till alla som var eller är praktikhandledare/mentorer för studenter på socionomprogrammet i Göteborg under hösten 2008.

Studiens syfte är att undersöka den studiehandledda praktikens roll som en del i socionomstudenternas kunskapsutveckling. Vi har som avsikt att i en kvalitativ studie beskriva studenters uppfattning om den studiehandledda praktiken. Som ett viktigt komplement till studenternas uppfattningar ser vi dina svar som praktikhandledare och yrkesverksam inom socialt arbete.

Din medverkan är helt frivillig och svaren kommer att behandlas och presenteras helt konfidentiellt.

Om du har några frågor så hör gärna av dig till någon av oss på nedanstående adresser.

Vi tackar dig för din medverkan! **Du når enkäten genom att klicka på länken nedan.**

<https://websurvey.textalk.se/start.php?ID=29703>

Med vänliga hälsningar

Yasin Mahmod, gusmahya@student.gu.se
Mattias Landvik, guslandvm@student.gu.se
Per Faxér, gusfaxpe@student.gu.se

Studenter på termin 7, Socionomprogrammet Göteborg

Bilaga 6

Praktiksurvey handledare

= Frågan är obligatorisk

1. Vad har du för utbildning?

Socionomutbildning

Social omsorgsutbildning

Annan utbildning, vad ?

2. Hur länge har du arbetat med socialt arbete?

3. Har du genomgått någon form av handledarutbildning?

Ja

Nej

4. Har du någon gång handlett studenter från den fältförlagda socionomutbildningen som har sin utgångspunkt vid Bräcke diakoni.

Ja

Nej

Vet ej

5. Anser du att mer fortlöpande studiehandledd praktik under utbildningen skulle påverka socionomstudenterna annorlunda jämfört med den traditionella socionomutbildningen som har en termins sammanhängande praktik?

Ja

Nej

Vet ej

6. Motivera gärna ditt svar på fråga 5

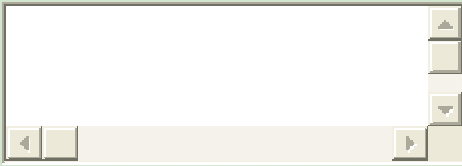
0/400

7. Hur kan den studiehandledda praktiken enligt dig innebära en träning för studenten i att arbeta även inom andra områden i socialt arbete?

0/400

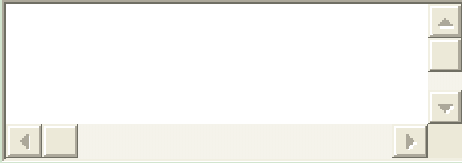
 7. Hur kan den studiehandledda praktiken enligt dig innebära en träning för studenten i att arbeta även inom andra områden i socialt arbete?

0/400

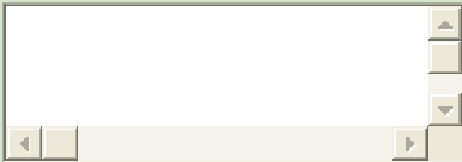
 8. Vad betyder praktisk respektive teoretisk yrkeskunskap inom ditt yrkesområde enligt dig?

0/400

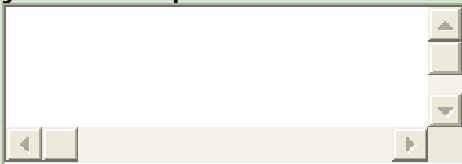
 9. Vad anser du är de viktigaste yrkeskunskaperna för en socionom?

0/400

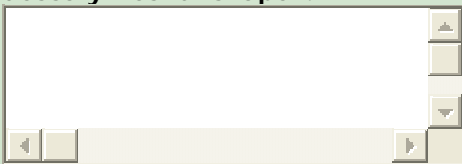
 10. På vilket sätt kan teoretiska studier bidra till dessa yrkeskunskaper?

0/400

 11. På vilket sätt kan studiehandledd praktik bidra till dessa yrkeskunskaper?

0/400

 12. Sedan ett tiotal år tillbaka har det diskuterats om att socialt arbete mer ska utgå från evidens (bevis om olika insatsers effekter) för att öka graden av professionalisering inom socialt arbete. Tycker du att detta är en fråga som angår dig och ditt yrke

Ja

Nej

Vet ej

 13. Motivera gärna ditt svar på fråga 12 0/300

 14. Anser du att socionomutbildningen (som du känner till den) idag i tillräcklig grad förbereder studenten för yrkesrollen som socionom?

Ja Nej Vet ej

 15. Motivera gärna ditt svar på fråga 14 0/300

 16. Om socionomutbildningen i framtiden skulle ändra form och innehåll, hur skulle då proportionen mellan teori och studiehandledd praktik bäst vara fördelad enligt din åsikt?

Teori 85 % Praktik 15 % Teori 70 % Praktik 30 %

Teori 50 % Praktik 50 % Teori 30 % Praktik 70 %

Teori 15 % Praktik 85 %

Annan fördelning, vad?

 17. Vad anser du som positivt respektive negativt i en socionomutbildning som innefattar en termins praktik i jämförelse med en utbildning som innefattar mer praktik. 0/400

 18. Är det något mer du skulle vilja tillägga? 0/400

 19. Om du önskar ta del av denna studie när den blir färdig var god skriv din e-postadress så skickar vi ett exemplar till dig.

Enkäten är avslutad.

Bilaga 7

Hej igen!

I förra veckan skickade vi ett mail till dig angående att vi nu håller på att skriva C-uppsats där syftet är att undersöka den studiehandledda praktikens roll som en del i socionomstudenternas kunskapsutveckling. Vi har som avsikt att i en kvalitativ studie beskriva studenters uppfattning om den studiehandledda praktiken. Som ett viktigt komplement till studenternas uppfattningar ser vi dina svar som praktikhandledare och yrkesverksam inom socialt arbete.

Vi vill nu be dig som ännu inte har svarat om att avsätta lite tid och besvara frågorna. **Ditt svar är viktigt!** Dina svar kommer inte på något vis att kunna kopplas till dig. Alla som svarar är anonyma.

Eftersom vi inte kan se vem som har svarat på enkäten skickar vi en påminnelse till alla. Om Du redan har svarat eller om Du av olika skäl inte vill delta så ber vi Dig därför bortse från detta meddelande.

Om du har några frågor så hör av dig till någon av oss på nedanstående adresser.

Vi tackar dig för din medverkan! **Du når enkäten genom att klicka på länken nedan.**

<https://websurvey.textalk.se/start.php?ID=29703>

Med vänliga hälsningar

Yasin Mahmod, gusmahya@student.gu.se
Mattias Landvik, guslandvm@student.gu.se
Per Faxér, gusfaxpe@student.gu.se

Studenter på termin 7, Socionomprogrammet Göteborg